

Віктор Гагін

***Мій рідний край,
рідна Буринщина –
найкраще місце на Землі!***

***Нариси
історії землі
Буринської***

Книга 3

**Суми
2015**

УДК 908(477.52-37Буринь)
ББК 26.89(4Укр-4Сум)
Г 12

Г 12 Гагін Віктор. Нариси історії землі Буринської. Книга 3. – Суми, ПКП «Еллада S», 2015. – 104 стор.

ISBN 978-966-1684-58-3

У книзі продовжується систематизація та узагальнення маловідомих матеріалів про Буринський край від давнини до сьогодення, розкривається географія, суть і значення пам'яток матеріальної культури в історії Буринщини за даними археологічних та писемних джерел. Автор розглядає нові документи про походження сучасного міста Буринь, деякі маловідомі матеріали про святині та храми Буринщини й окремих особистостей. Видання призначене для широкого кола читачів, краєзнавців та всіх тих, хто цікавиться історією рідного краю.

Автор висловлює вдячність усім, хто допомагав збирати матеріали до книги.

ISBN 978-966-1684-58-3

УДК 908(477.52-37Буринь)
ББК 26.89(4Укр-4Сум)

© В. Гагін, 2015
© ПКП «Еллада S», 2015

ПРО АВТОРА

Віктор Гагін – краєзнавець, публіцист, член Національної спілки краєзнавців України, Національної спілки журналістів України – знайний не тільки на Сумщині, а й поза її межами.

Для Буринщини Віктор Іванович Гагін зробив багато добрих справ. Та особливо хочеться відзначити його внесок у краєзнавчу діяльність. Він – справжній патріот свого краю, який роками досліджує його історію, традиції, культуру і побут. Автор п'яти книг: "Духовний світ Буринщини від давнини до сьогодення", "Буринщина з глибини віків", "Буринь: воєнне лихоліття і відродження", "Нариси історії землі Буринської". Має значний дослідницький доробок – понад 100 статей, присвячених історичним подіям та окремим визначним особистостям.

Віктор Іванович багато років співпрацює з центральними архівами України та Росії. Друкується в наукових журналах, зокрема, у всеукраїнському науковому журналі "Сіверянський літопис", газеті "Свобода", в інтернет-виданнях. Має власний сайт Gagin.in.ua, на сторінках якого популяризує свої дослідження.

Народився 14 грудня 1934 року в м. Часів Яр на Донеччині. Зростав у бідній сім'ї, тому йому добре знайомі важке босоного дитинство, непосильна праця батьків у роки колективізації, за що вони отримували трудовні, нелегкі перші кроки по життєвій стежині.

Батьки його родом із Сумщини. Батько – з Конотопщини, мати – з Буринщини. Так сталося, що їхня хресна дорога під час колективізації та голодомору 1933-го пролягла через Донеччину, де вони рятувалися від голодної смерті й утисків. Діда Антона по матері, який жив на хуторі Нотаріусівка на Буринщині, під час колективізації разом із сім'єю виселили з хати, відібрали все майно за відмову вступати до колгоспу і заборонили сусідам давати їм притулок. Згодом сім'я повернулася на Буринщину.

Нелегким було дитинство Віктора Івановича: війна, фашист-

ська окупація, повоєнні роки. Після звільнення нашої території 12 вересня 1943 року пішов у перший клас школи. Протягом 1943-1945 років основною робочою силою колективних господарств були жінки, діти, інваліди. Підлітком Віктор Гагін працював на різних роботах: возив воду в поле колгоспникам, ходив за плугом, що тягнули воли, верхи водив коней у косарці, їздив на кінній гребці для загібання залишків колосків після укусу тощо. Має статус учасника трудового фронту Великої Вітчизняної війни.

Після закінчення середньої школи вступав до Одеського інституту електротехнічного зв'язку і радіомовлення, бо захоплювався цією справою з дитинства, та не пройшов конкурсного відбору.

Трудову діяльність розпочав у жовтні 1953 року на посаді завідуючого Михайлівським сільським клубом Буринського району Сумської області.

З червня по листопад 1955 року працював завідуючим сільською бібліотекою села Верхня Сагарівка Буринського району.

Із листопада 1955 року по лютий 1957 року служив у лавах радянської армії, в престижних на той час повітряно-десантних військах. Під час проходження військової служби брав участь у випробуванні ядерної зброї на Семіпалатинському ядерному полігоні (1956 рік).

Із червня 1957 року по серпень 1961 року працював секретарем виконкому Верхньосагарівської сільської ради Буринського району.

У 1961 році закінчив Харківський інститут культури за фахом культосвітня робота, в 1964 році закінчив філологічний факультет Сумського педагогічного інституту ім. А.С.Макаренка.

З вересня 1961 року по серпень 1963 року працював учителем російської і німецької мов у Бережнлянській восьмирічній школі Конотопського району Сумської області.

Із серпня 1963 року по липень 1964 року працював учителем російської і німецької мов у Верхньосагарівській школі, а з липня 1964 року по квітень 1966 року – директором цієї школи.

З квітня 1966 року по березень 1978 року працював завідуючим відділом культури виконкому Буринської районної ради народних депутатів Сумської області. За цей час у районі було зроблено багато, зміцніла матеріальна база закладів культури: відкрито близько 20 нових будинків культури і клубів, у кожному населеному пункті району, де проживало 500 мешканців, була створена державна бібліотека. У парку міста Буринь було

обладнано і діяло містечко атракціонів, що знаходилось у віданні районного Будинку культури.

Віктор Іванович розробив низку проектів з перебудови культурно-освітньої роботи, наближення її до національних традицій. Серед його напрацювань, зокрема, створення сільських культурно-освітніх комплексів. Проекти втілювалися в життя як у районі, так і в закладах культури області. На базі району проводилися семінари працівників культури області.

У 1977 році він був учасником п'ятиденного семінару Все-союзного товариства "Знання" в м. Ульяновськ, де були представники всіх республік СРСР.

Протягом 20 років був головою Буринської районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Підготував до друку відомості по району до "Книги пам'яті". Журналістською і краєзнавчою роботою займається з 1957 року. Із серпня 1994 року – пенсіонер. Веде активну громадську та просвітницьку діяльність.

*Валентина Охріменко,
бібліограф Буринської ЦБС*

ПЕРЕДМОВА

*Віктор Осадчий (ліворуч)
і Віктор Гагін (праворуч)*

Дослідження Віктора Івановича Гагіна – краєзнавця, публіциста, члена Національної спілки краєзнавців України, Національної спілки журналістів України – широко відомі не лише на Сумщині, а й далеко за її межами.

Його студіям притаманні стислість у викладі матеріалу, який базується на історичних джерелах, доступність для краєзнавців,

істориків, географів, студентів вишів і учнів шкіл, широкого загалу.

Віктор Гагін - автор п'яти книг: "Духовний світ Буринщини від давнини до сьогодення", "Буринщина з глибини віків", "Буринь: воєнне лихоліття і відродження", "Нариси історії землі Буринської. Книга 1", "Нариси історії землі Буринської. Книга 2". Його дослідницький доробок складає понад 100 статей, які висвітлюють історичні події та роль видатних особистостей.

У новій книзі "Нариси історії землі Буринської. Книга 3" систематизуються та узагальнюються маловідомі матеріали про Буринський край від давнини до сьогодення, розкривається географія, суть і значення пам'яток матеріальної культури в історії Буринщини за даними археологічних та писемних джерел. Автор доносить читачеві нові факти про походження сучасного міста Буринь, деякі маловідомі свідчення про святині та храми Буринщини й окремих особистостей.

Коли світ побачив його народознавчі студії, школи району започаткували уроки народознавства. На цих заняттях висвітлюються традиційні звичаї та обряди, народні вірування, призабуті ремесла, філософія співвітчизників, тобто широкі пласти життя, побуту, духовності предків і сучасників Буринщини.

У Чернечослобідському НВК відбувся День бібліографії "Віктор Гагін: краєзнавець, публіцист", який підготувала сільський бібліотекар Ольга Тригуб. У цей день школярі ознайомились із творчим доробком відомого на Буринщині краєзнавця, культуролога, громадського діяча, публіциста, члена Національної

спілки журналістів України, Національної спілки краєзнавців України Віктора Гагіна.

У 7 класі того ж НВК (класний керівник – Світлана Білошапка) проведений бібліотечний урок, на якому Ольга Тригуб ознайомила учнів з біобібліографічним покажчиком

"Віктор Гагін: краєзнавець, публіцист", який наприкінці минулого року вийшов друком у сумському видавництві "Еллада". Видання створене на основі матеріалів про життєвий і творчий шлях Віктора Гагіна, зібраних з різних джерел. До нього увійшли анотації, відгуки на його книги, публікації, фото з сімейного архіву.

На заході була присутня директор школи Галина Білошапка, яка промовила слова вдячності Віктору Гагіну за його добродійну діяльність. Вона відзначила, що дуже добре, коли сільська книгозбірня має видання з історії нашого краю, подаровані автором.

Школярі та вчителі відразу ж розібрали книги з виставки, щоб краще ознайомитися з ними. А ще присутнім бібліотекар повідомила адресу власного сайту краєзнавця, де можна знайти інформацію про його дослідження.

У методичному центрі Буринської РЦБС на семінарі бібліотечних працівників району відбувся тематичний День бібліографії "Віктор Гагін – краєзнавець, публіцист".

День бібліографії – це комплексний захід з популяризації бібліографічних знань, вироблення навичок користування бібліографічними посібниками, бібліографічного пошуку та покращення бібліотечного обслуговування взагалі.

На початку заходу ведуча-бібліограф розповіла присутнім про етапи підготовки та проведення Дня бібліографії, роздала розроблені методичні матеріали, провела короткий екскурс по пристатейній бібліографії Віктора Гагіна.

На заході відбулася презентація біобібліографічного покажчика "Віктор Гагін: краєзнавець, публіцист" (Суми, 2014). Бібліотекарів ознайомили з його структурою і бібліографічними джерелами.

Запрошений на захід Віктор Гагін розповів про свою краєзнавчу діяльність та історію створення даного покажчика. А ще Віктор Іванович зробив подарунок для всіх мешканців нашого району: кожна бібліотека отримала в дарунок від автора це чудове видання.

Під час заходу присутні ознайомились із книжковою виставкою

"Історія Буринщини в дослідженнях Віктора Гагіна", прослухали бібліографічний огляд.

Завершальним етапом заходу була електронна презентація цього покажчика та майстер-клас із пошуку джерел на сайтах дослідника Гагіна та "Бібліотеки Бурині".

У Буринській ЗОШ I–III ступенів № 3 відбувся захід "Вивчення історії краю – важлива справа для школярів", на який також був запрошений Віктор Гагін.

Учні школи розповідали про історію краю на основі зібраних ними матеріалів, зокрема, про місто Буринь у зв'язку з 50-річчям надання йому статусу міста, декламували вірші.

Подякувавши учням школи, педагогам за ретельне вивчення історії краю, Віктор Гагін зазначив: "Історію Бурині необхідно ретельно й планомірно вивчати – збирати, воістину, крихти інформації. По-сучасному – складати картинку з пазлів. Адже після 1500 року Путивль разом з повітом відійшов до Москви, а з 1918 року сіверські землі були розділені між Українською РСР та Російською РФСР"...

На завершення зустрічі автор подарував школі декілька своїх книг про історію Буринщини.

*Валентина Охріменко,
бібліограф Буринської ЦБС*

ДО ЧИТАЧА

Автора інколи запитують: "Навіщо ви досліджуєте минуле Буринщини – у нас достатньо нагальних питань?" У відповідь можна навести такий вислів: "Людина без минулого не може бути сучасною. Коли в людині помирає минуле, тоді сучасне стає її могилою, а майбутнє – забуттям" (Лев Силенко, кн. "Мага Віра", 1997 р.).

Тільки ті нащадки достойно славлять предків своїх, які вчаться на помилках їхніх та їхні добрі діла звеличують, і нові духовні шляхи прокладають.

Якщо Ви хочете, щоб Ваші діти були Вашим майбутнім, то повсякденно дбайте, щоб у них був рідний шлях життя. Дбайте, щоб чужий світ не відклав Ваших дітей від рідного світу і не поставив їх проти Вас.

Без знання історичного буття буринців, їхньої традиційної культури, всього, що упродовж віків зберігало самобутність і невичерпну творчу силу, неможливе і відповідне самоусвідомлення приналежності до свого краю і народу – того визначального і неодмінно притаманного людині, що називається національною свідомістю і гідністю.

Історію культури Буринщини треба знати й інтелігенції, яка працює серед широких верств населення, і самим буринцям, які творять цю культуру. На жаль, нам поки що мало відомо про особливості історії культури краю давніх часів. Її дослідження допомагає знайти обірвану нитку української культурно-історичної традиції. Це – поважне завдання істориків, культурологів, філологів, соціологів, ентузіастів цієї справи.

Досліджуючи історичну та творчу спадщину Буринщини, помітив, що значна частина людей не цікавиться історією краю, не знають обрядів, звичаїв, пісень саме своєї малої батьківщини.

Культурологія – галузь наукового знання, яка вивчає культуру як цілісну систему. Поняття "культура" (від лат. – обробіток, розвиток, виховання, освіта, шанування) має багато значень, які склалися історично і віддзеркалюють різні сторони, елементи, форми цього складного явища.

У наш час культуру вивчають десятки наук, і кожна обирає один аспект, певний кут зору, підхід. Предмет і завдання моїх досліджень – по-справжньому пізнати свій рідний край, вивчити його культуру. Вони містять відомості про витoki, багаторічний досвід і традиції духовної та матеріальної культури Буринщини.

Треба пам'ятати, що корені сучасності Буринщини сягають у глибоке минуле, тому в часи реформ, прискорення ритму життя, пошуків його нової якості в суспільстві, як правило, пробуджується масовий інтерес до "вічних" питань: "Хто ми? Звідки? Куди йдемо?".

З літописної інформації "Повісті минулих літ" можемо довідатися, що буринці належать до слов'янської народності сіверян, які поселялись по Десні, Сейму й Сулі (VI–X ст.).

З цього можна зробити висновок, що ми належимо до роду надзвичайно давнього: русів-українців.

Звертаючись до Велесової книги (священне писання древніх слов'ян V–IX століть н.е.) можемо пояснити, що ми – з роду кривенців. Етнімім кривенці збірний, він включає п'ять етнімімів: скіфів, антів, русів, борусів, сурожців, які стали дідами русичів.

Виходить, що наші предки в VI–VII сторіччях н.е. мали свою писемність, високу культуру, про яку розповідається в "Повісті минулих літ", високий на той час рівень географічних знань, ведення землеробства, будівництва. Можна зробити висновок, що наші предки були давні і "славні". А ми, "славних праддів великих правнуки погані..." (Т.Г. Шевченко), не можемо знайти цю історичну славу, що була раніше VI сторіччя.

Проте довгий час в українських школах наших дітей переконували, що до Київської держави України-Русі (IX–XII ст. н.е.) у нас нічого не було, а власне українці як народ з'явилися лише в XIV ст. н.е.

Нам, українцям, насильно й цинічно нав'язували думку, що нібито наші пращури не мали писемності аж до X сторіччя, і тільки прийняття християнства принесло Україні письмо, книги й культуру, і таке тлумачення історії робилося, незважаючи на незаперечні факти.

Якщо заглянути ще глибше в давнину, можемо довідатися, що предки арійців жили в Подніпров'ї: "У руському літописі згадується слово "останці". Це ті, хто залишився жити на берегах Дніпра після спрямування племен в Індію і Пакистан (II тис. до н.е.)" (Васильєв Л.С. История Востока, 1998).

Українці, що прибули до Індії та Месопотамії, як і їхні предки, лишалися замріяними силами Природи. Українець звертається до вітру: "Повій, вітре, в Україну, де покинув я дівчину". Він звертається до Землі: "Земле рідна, кормилице наша, вмираю за славу Твою". Він славить рідні поля, ріки, гаї і в піснях веде розмову з ними.

Як свідчить Л.С.Васильєв, є всі підстави вважати, що "Ригведа" (одна частина із стародавніх збірників, написаних віршами і

прозою, що належить до давньоіндійської літератури), зародилася на берегах Дніпра. Літературна мова скіфів/аріїв – санскрит (сонячне письмо).

Археологи визначили, що світом "Вед" є степи України (простір від Дону до Карпат). У "Ведах" оспівана буйна, чарівна, багата на мед, молоко, трави, зерно, м'ясо, природа Оріяни (України).

Л.С. Васильєв писав: "Мій заклик до українців: вивчайте санскрит (яким написана "Ригведа"). За мовними ознаками знайдіть серед своїх племен "останців" – і відновиться зв'язок часів" (Васильєв Л.С. История Востока, 1998).

Для сучасного читача Буринщини відповіді на ці питання набувають нині особливої гостроти. Історико-географічні та етнографічні джерела про наш край до 1926 року (часу створення Буринського району) вивчені недостатньо. Ця книга цікава для істориків і краєзнавців, студентів, учнів шкіл тим, що в ній розкривається багато фактів з історії Буринщини.

Віктор Гагін

ПАМ'ЯТКИ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ БУРИНЩИНИ ЗА ДАНИМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ТА ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛ

Метою даного дослідження є систематизація та узагальнення усіх відомих матеріалів з території Буринського району.

Ключові слова: слов'яно-руські пам'ятки, Посейм'я, давньо-руські городища, фортеці-городища, могили, кургани, укріплення, культові споруди.

Пам'ятки матеріальної культури, залишені стародавніми народами, що населяли територію Буринщини, є цінним джерелом інформації, вони дають правдиве уявлення про давню історію нашого краю. Тепер старовинні назви великих і малих могил забуті, хоча в народній пам'яті вони не зникають.

При дослідженні цих пам'яток за допомогою традиційних археологічних методів і методів суміжних дисциплін простежуються основні періоди історичного та культурного розвитку населення, етнічні й соціально-економічні процеси, доводиться наявність нерозривного зв'язку, спадкоємності матеріальної культури і міжпоколінного досвіду.

Історія Буринщини невідривно пов'язана з путивльським Посейм'ям і прилеглою частиною степової Слобожанщини. Зокрема, з Путивльським Посейм'ям – річки: Єзуч, Гвинтівка; села: Гвинтове, Нечаївка, Червона Слобода, Клепали, Піски.

У межах розселення сіверян вчені виділяють зони концентрації археологічних пам'яток – городищ, неукріплених поселень і курганних могильників. Вони окреслюють межі більш дрібних племінних утворень.

Найбільшим із них (понад 300 археологічних пам'яток) є літописне Посейм'я. Воно включає в себе курське – протягом ріки Сейм з притоками і верхній Псел до району сучасних Сум.

На жаль, історія дуже мало залишила писемних джерел про Буринський край, тому дослідники вимушені вдаватися до вивчення здебільшого за речовими пам'ятками. Слов'яни перших етапів своєї історії не відображені в письмових джерелах, за ними можна вивчати історію лише з середньовічної доби. Але якщо пошукати, завісу таємниці можна трохи підняти. Чимало інформації про наші місця розкидано по різних джерелах.

Безумовно, найважливішими у вивченні найдавнішої історії слов'ян є дані археології.

На Буринщині виявлені пам'ятки археології: місця поселення (стоянки, городища) й залишки літописного міста Заритий, могильники й окремі поховання, надмогильні й культові споруди,

скарби, знаряддя праці, інші давні вироби тощо. Важливі слов'яно-руські археологічні знахідки виявлено на території м. Буринь (Голодне, Шилівка, Городок) та сіл: Нечаївка, Олександрівка, Гвинтове, Червона Слобода, Клепали, Ігорівка, Піски й інших.

Але речові пам'ятки на відміну від писемних не містять прямої розповіді про історичні події, і зроблені на них висновки – результат наукової реконструкції.

Перші поселення на нижній території Буринського району з'явилися ще в доісторичну добу, що підтверджують знайдені тут кам'яні знаряддя праці: кремневі ножі, наконечники стріл, кам'яні ручні рубила, скребачки та інше.

Сліди перших поселенців на території Пісківської сіль-

ської ради (села Глушець, Піски) припадають на час палеоліту, коли первісні люди ще використовували тільки кам'яні знаряддя праці (більше 10 тис. років тому). На кургані в х. Кубракове (с. Жуківка) знайдено фрагмент скіфської кераміки (VI-IV ст. до н.е.),

Експонати в Буринському краєзнавчому музеї

неподалік сіл Олександрівка, Ігорівка знайдено скіфські наконечники (бронзові) III-V ст. до н.е.

Також є речові пам'ятки епохи міді, бронзи, ранньої залізної доби: відтинок часу від V до II тис. до н.е. епохи бронзи – так звана мідна доба. В цей час людство оволоділо першим металом – міддю, знайомство з яким відбулося ще раніше в близькосхідному

регіоні (V–IV тис до н.е.). Багато знахідок кераміки є на місцях, де існували давньоруські поселення, але на сучасних картах вони не відображені. За знахідками кераміки можна зробити висновок, що ці поселення існували в першій половині XII сторіччя.

На березі річки Сейм біля села Нечаївка Буринського району знайдено рештки мамонта (14 тис. років до н.е.).

Для захисту від набігів войовничих кочових племен за південними межами Сіверської землі тодішні мешканці краю зводили фортеці-городища. Як правило, вони розташовувалися за 5–10 км одне від одного та утворювали кілька ліній оборони.

"На території Сумської області відомо понад 80 давньоруських городищ, поселень, могильників. Крім невеликих поселень, існували й великі міста, про які розповідають давньоруські літописи: Ромни, Вир, В'яхань, Путивль, Попаш, Глухів, Зартий" [1].

Давньоруські міста – це постійні поселення східних слов'ян, сформовані як торгово-ремісничі центри, культові центри, захисні фортеці або князівські резиденції.

"На берегах Сейму, Сули, Ворскли та Псла виявлено більше 70 городищ, поселень та курганних могильників, зокрема, біля сіл Басівка, Пустовійтівка, Вовківці, Герасимівка, Ярмолинці, Сурмачівка Роменського району та с. Ширяєве Путивльського району. Крім залізних мечів, бойових списів, сагайдаків зі стрілами, тут знайдено залізні панцирі, бронзовий шолом, золоту гривну, бронзовий позолочений та срібний посуд" [2].

Нерідко через наші землі ходили в походи руські князі зі своїми дружинами, йшли орди кочівників проти Русі.

Вчені вважають, що на території села Ігорівка в XII–XIII ст. було давнє руське село Новгород-Сіверського князя Ігоря. Відлуння давніх переказів та історичних фактів свідчать про те, що Ігорівка була важливою історичною базою сіверських князів. "Ігореве сельге" (сільце) згадується в Іпатіївському літописі, куди дані про Ігорівку потрапили з Чернігівсько-Сіверських літописних джерел. В літописах, датованих 1146 роком, є описи дворів князів – Новгород-Сіверського Святослава Ольговича в Путивлі і Ігоря Святославовича в с. Ігорівка поблизу Путивля. Ігорівське городище збереглося до цього часу краще, ніж Чаське й Ослецьке городища.

Давньоруська пам'ятка – городище поблизу с. Ігорівка Буринського району – досліджена О.В. Сухобоковим. Городище відкрите розвідзагоном Лівобережної слов'яно-руської експедиції в 1981 році, а протягом 1982–1983 років велися розкопки, в результаті яких виявлено значну кількість цікавих матеріалів. На думку дослідника, городище біля с. Ігорівка в давнину входило до округи

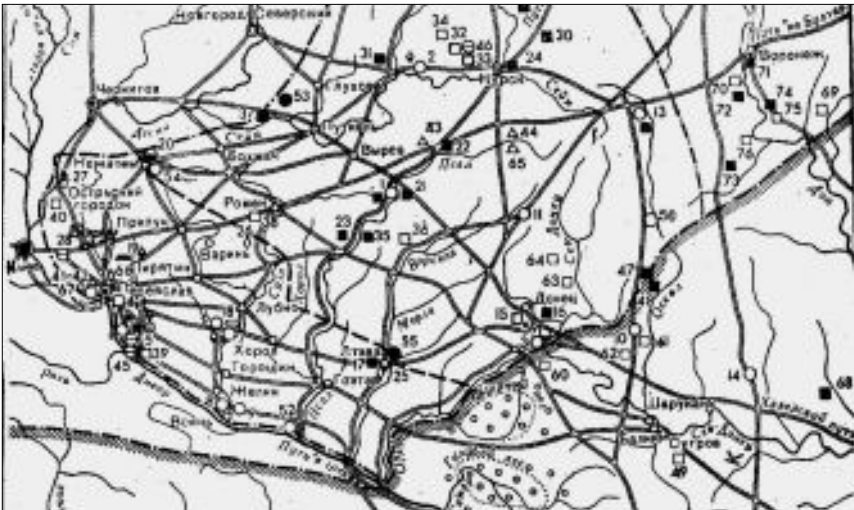

*Ігореве городище в селі Ігорівка
на Буринщині*

давньоруського Путивля та, вірогідно, належало легендарному князю Ігорю [3].

З XI сторіччя господарями причорноморських степів були половці, яких на сході називали кипчаками, а на заході – куманами. Ділянка Сейму в районі Путивльщини, на думку В.О. Рибаківа, була "воротами, через які

половці в XII сторіччі проходили в руські землі". Саме тому Ігореве сільце (сельге) було важливою стратегічною базою сіверських князів. "Історик М.М. Корінний вважає, що древній Хозарський шлях, відомий арабським купцям ще в ранньослов'янські часи, що вів із столиці Хозарії Ітиля в Дніпровське Лівобережжя і досяг свого розквіту у VIII-X сторіччях в часи Хозарського каганату, йшов лівим берегом Сіверського Дінця до міста Дінця, через верхів'я Ворскли, Псла на Путивль, де розгалужувався на Чернігів та Новгород-Сіверський, мав відгалуження від Сіверського Дінця на сучасну Полтаву (Лтаву) і далі на Переяслав. Цим шляхом, вважають вчені, в 1111 році руські князі під керівництвом Володимира Мономаха здійснили похід на половців" [4]. Напевне, цей шлях проходив з округи Виру через землі Буринщини: Мокошовицький перевіз, що знаходився в районі сучасного села

Чумакове, і далі на Путивль. Інше відгалуження – з Виру на Ромен.

Крім залишків присеймівських укріплень, звертає на себе увагу "Велика могила", яка розташована на південний схід від Червоної Слободи.

Ще одне спорудження давніх часів "Верзань" тягнеться верст на п'ять у довжину до болота. Ці пам'ятки є свідками, що місцевість Червоної Слободи заселена людьми не одну сотню років. Проте стародавні укріплення на території села Лухтівка: 7 природних горбів або курганів, городище "Ігорівське" – до кінця не досліджені.

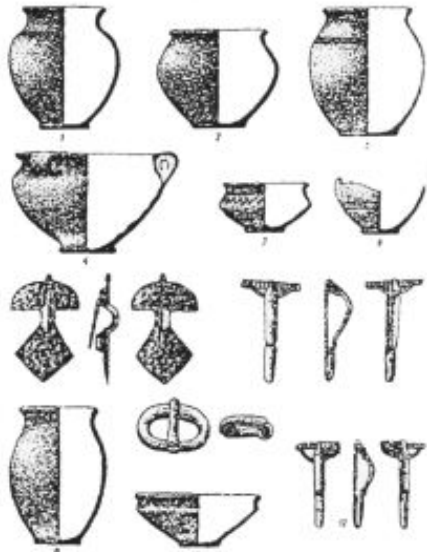
"Чимало поселень і могильників черняхівської культури виявлено в Буринському, Недригайлівському, Сумському районах. Це ранньослов'янські племена черняхівської культури, що були поширені в південній частині Сумської області, і в II-V сторіччях входили до великого антського східнослов'янського об'єднання" [5].

Серед них найбільш концентровану і важливу історичну інформацію містять в собі залишки поселення антів у селі Успенка. Обсяг робіт археологічних розкопок в 1968-1969 роках в селі Успенка ставить на порядок денний питання про всебічне вивчення характерних рис і особливостей, властивих різним типам давньоруських поселень.

При розкопках у селі Успенка Буринського району археологи виявили древні поховання (чотириохярусний могильник), які пролежали в землі тисячі років.

Вчені приходять до висновку, що успенські поховання – це поховання антів, одного із племен ранніх слов'ян, які жили в II-VI сторіччях і склали в майбутньому основу великої та могутньої держави – Київської Русі.

Саме розкопки в селі Успенка вказують, що планування черняхівських поселень у другій чверті I тисячоліття н.е. знаходилось на тому етапі розвитку родово-общинного устрою, коли члени великих патріархальних сімей спільно використовували численні господарські будівлі, хоча жили в окремих помешканнях парними сім'ями. Старожи-

ли розповідають про наявність у землі на території могильника черняхівської будівлі, яка до цього часу не розкопана.

Черняхівська культура склалася на основі різних етнічних груп. Поряд із житлами, важливою категорією знахідок, які визначають етнографію краю, є кераміка, зокрема, ліпна, що виготовлялась і використовувалась мешканцями поселень. Значення керамічних виробів посилюється ще й тим, що вони добре зберігаються в землі і є найбільш масовим матеріалом на поселеннях.

"При археологічних розкопках у селі Успенка знайдена могила молоді жінки, права рука якої лежала на мисці, наповненій дрібними черепками, а поруч знаходились гребінці і прясла. Біля чоловічої могили знайдено 14 посудин – миски, горшки, чарки. Після смерті чоловіку поклали в могилу і баранину, про що свідчать кістки тварини в дерев'яній мисці. Також виявлено ще одне поховання – у невеликих ґрунтових могильниках за обрядом трупоспалення. Залишки кремації в могилі розміщувалися у різний спосіб: в урні, зсипалися на дно могильної ями. Обряд трупоспалення у похованнях черняхівських племен успадкований від носіїв зарубинецької культури. Зафіксовано незначну кількість поховань зі слідами невеликого вертикального стовпчика.

Успенський могильник є крайнім північно-східним пунктом досліджених пам'яток черняхівської культури і примикає до тієї частини Посейм'я, яка межує з верхнім Посуллям і має неабияке наукове значення" [6].

Судячи по кількості поховань в могильнику, можна зробити висновок, що черняхівське поселення в селі Успенка за характером і типом поселень відноситься до великих, які простягалися до одного кілометра. Відповідно до цього своєрідно розміщувалися господарства – групою осель (що свідчило про існування родинних громад) або окремими дворами, як ознака утвердження незалежних індивідуальних сімей.

Після війни радянські археологи почали говорити про черняхівську культуру як винятково слов'янську, а конкретніше - племен антів. Деякі вчені (в тому числі і Є.В. Махно, М.Ю. Брайчевський) почали "розтягувати" датування культури від II до VI і навіть VIII сторіч. Вони намагалися поставити високорозвинену черняхівську культуру в основу культури Київської Русі і зв'язати їх у часі.

В 1960 році Є.В. Махно видала карту черняхівських пам'яток на території України. Крайнім північно-східним пунктом поширення цієї культури у Середньому Подніпров'ї вважався

могильник у Сумах, виявлений у районі вулиці Павлова 1958 року відомим дослідником В. Богусевичем. Тепер же цей кордон сягнув Буринського району. Досі в науці за крайню верхню дату існування черняхівської культури вважали VI сторіччя. Розкопки в Успенці дали підстави натрапити на залишки черняхівських поселень, сумніву у вчених не виникло.

Автор, працюючи на той час завідуючим відділом культури райвиконкому, брав участь в організації розкопок і був свідком цієї археологічної знахідки, бачив на власні очі ці могили і поховання.

Від часів Київської Русі (911–1240 років) у літописі згадується під 1127 роком Ратмирова діброва, яка займала північну половину теперішнього Недригайлівського району між селом Терни і містом Ромни, в тому числі і на території Сніжківської сільської ради Буринського району (Реліктовий ліс – Ратмирова діброва).

"Половців тим часом прийшло сім тисяч з (ханом) Осулуком, і стали вони коло Ратмирової діброви за (рікою) Виром (Білопільський район – автор), бо вони послали були послів до Всеволода. [Але] Ярополкові посадники, захопивши їх на [ріці] Локні, привели їх до Ярополка, – бо Ярополкові посадники були по всій [ріці] Сейму – і половці, не діставши вісті од Ольговича, втекли до себе" [7].

Неподалік с. Чернеча Слобода зберігається археологічна пам'ятка "Могила Колядиха". На стародавніх картах вона позначена "Курган Колядиха". У вчених, зокрема, М. Корінного, Л. Падалки, Ю. Моргунова, К. Тищенка є думка, що це залишки відрізка укріплень, відомих в Україні як Змійові вали. "Це готський період часу" [8]. Готи змушували своїх холопів тяжко працювати на видобутку металів (міді й заліза) та на будівництві земляних укріплень "Змійові вали" [9].

Більшість сіл на Слобожанщині виникали на місцях, де раніше жили люди. Можливо, с. Миколаївка зведене на місці стародавнього руського городища Заритий, яке згадується в давньоруських літописах (позначено на карті "Чернігівська земля і її сусіди в XII ст."). Літопис часів княжіння Ростислава Мстиславовича у Києві доніс до нас звістку про місто Заритий, яке занепало після нашествия орд войовничих кочовників. У

ньому також говориться, що після невдалого походу на Путивль у 1159–1160 роках був змушений зупинитися в Заритому князь Ізяслав, бо його не пустили до себе жителі міста Вир.

Нині московський, а раніше український археолог Ю. Моргунов твердо дотримується версії, що давньоруське місто Заритий (Зартий) – це городище в урочищі Валки на околиці села Миколаївка Буринського району Сумської області. Його версія вважається найбільш вірогідною, бо починаючи з 1972 року вчений керував Посульською археологічною експедицією, яка плідно досліджувала літописні міста Сумщини, зокрема, й Буринщини.

Цієї думки дотримувались члени-кореспонденти Академії наук СРСР Олексій Олексійович Сидоров та Академії наук України Павло Миколайович Попов.

О.В. Сухобоков вважає, що посульські укріплення, у тому числі літописний Зартий (Заритий), відомий також як Курицьке городище (Юр'єве городище – автор), та так звані Змієві вали в урочищі Могила Колядиха, локалізовані російським археологом Ю. Моргуновим біля сіл Миколаївка та Чернеча Слобода під час Посульської експедиції, були зруйновані в XI сторіччі.

"Внаслідок цього кочівникам відкрився доступ до глибинних земель Русі, зокрема, до Путивля та Виру, але, за висловом Б.О. Рибаківа, ця брама була закрита зусиллями Сіверського князівства: Путивль і Рильськ – на Сеймі, Воргол та Глухів – дещо північніше цієї водної артерії, та, власне, сама столиця князівства – Новгород-Сіверський на Десні" [10].

Потребують вивчення старовинні могили: поблизу с. Суховерхівка – могила "Очеретна", на березі р. Куриця біля с. Миколаївка – могила "Розкопна", біля с. Черепівка – могила "Рублена", біля колишнього Шинкаренкового хутора – могила "Рокитянка", поблизу с. Нова Олександрівка – могила "Фабрична", дві – біля с. Єрчиха, а також курганний могильник (8 пагорбів) біля с. Сніжки, городище Кубракове та гора Кругла (с. Нижня Сагарівка), "Велика могила", яка розташована на південний схід від Червоної Слободи, урочище в с. Нечаївка Гвинтівської сільської ради та Петухівське на території Олександрівської сільської ради.

"За документами першої половини XVI сторіччя, на території села Миколаївка відоме городище під назвою "Юрієве городище на усть Куриці", що зберегло ім'я турівського князя Юрія Ярославича, який володів Заритим 1159 року.

У 30-х роках XVII сторіччя була спроба заселити пусте городище роменським урядником К. Сіножицьким, але спроба виявилась

невдалою. Укріплення городища у першій половині XVII сторіччя були використані для видобутку селітри ватагою з Речі Посполитої, і тут розташувався селітроварний стан" [11].

На початку VII сторіччя до н.е. в українському степу з'явилися скіфи. В адміністративних межах села Сніжки знаходиться низка археологічних пам'яток-могильників скіфо-кімерійської доби, частина яких пограбована у давнину. Місця поблизу Сніжків були заселені здавна – за часів пізньої кам'яної доби, про що свідчить досліджена археологами стоянка первісних мисливців (за кілька кілометрів від села). "На території села частково збереглися рештки реліктового лісу – Ратмирової Діброви – урочище Гусаків Гай" [12].

Цікавим для вивчення є територія і водосховище біля с. Коновалове Буринського району. Відстань від Сум – близько 100 км. У водоймі водиться карась, лин, окунь і щука. Є глибини до 6 м. У зимовий час водойма цікава ловлею окуня.

Збереглися земляні насипи в Буринській волості, описані Златоверхниковим М.І.: "Сохранились земляныя насыпи въ слѣдующихъ мѣстностяхъ: въ Бурынской волости, близь деревни Челищевки, на землѣ г.г. Щепотьевыхъ, подъ дорогою, идущею изъ села Бурыни на село Большую Неплюеву – земляная насыпь и большихъ размѣровъ яма, которыя называются "Городищемъ"; близь нихъ находятся два кургана, называемые могилами; на землѣ крестьянъ села Красной Слободы, въ урочищѣ "Подоль" есть курганъ, который называется "Высокою Могилою"; на землѣ помѣщика А.В. Масалитинова, близь Макшевицкой переправы, – глубокая большихъ размѣровъ яма; на землѣ умершаго помѣщика В.Н. Масалитинова, близь хутора Чумакова, есть окопъ, называемый "Городкомъ"; всѣ эти окопы, курганы и ямы, по народному сказанію, существуютъ со времени войны Россіи со Шведами.

Въ Попово-Слободской волости, близь хутора Анютина, есть земляная насыпь и на поляхъ той волости нѣсколько кургановъ. Село Казацкое.

Около болота Кросны, въ разстояніи 5 верстъ отъ села Казацкаго, на землѣ наслѣдниковъ А.И. Львова, существуетъ округленный окопъ съ двумя воротами: юго-восточными и западными, занимающіи пространство около двухъ десятинъ; въ срединѣ сохранилось пять земляныхъ насыпей: 1-я длиною 75 саж., 2-я въ 58, 3-я въ 23, 4-я въ 11 и 5-я въ 8 саж., и двѣ ямы глубиной въ сажень съ входами въ нихъ; наружныя земляныя стѣны этого окопа, а также и насыпи въ немъ, имѣютъ высоту отъ

З до 10 аршинъ, объемъ подошвы этого окопа имѣть 245 и хребеть 118 саж.; окопъ этотъ называется "Городище". Здѣсь, по сообщенію престарѣлаго священника села Казацкаго, о. Михаила Кіаницына, былъ нѣкогда городокъ, существовавшій со времени татарскаго ига и въ этомъ городкѣ былъ избранъ Малороссійскій гетманъ Самойловичъ, который принималъ присягу на гетманство въ старой Покровской деревянной церкви села Казацкаго, и въ память этого событія имъ были пожертвованы въ церковь сохранившіеся до настоящаго времени 1) двѣ иконы Спасителя и Божіей Матери, съ серебряными ризами, 2) риза для священника съ изображеніями на плечахъ Спасителя и 12 Апостоловъ, шитыми золотомъ и серебромъ, 3) три зеленыхъ бархатныхъ воздуха, шитыхъ золотомъ, серебромъ и шелкомъ, а также собственный гетмана Самойловича поясъ, плетеный изъ золотыхъ, серебряныхъ и шелковыхъ нитей съ такими-же кистями" [13].

Стародавнє урочище на вулиці Червоний прапор (Шилівка) міста Буринь та Городок на околицях міста чекають на дослідження археологів, істориків, краєзнавців. В урочищі на Шилівці з напільної сторони зберігся невисокий земляний вал та рів. Можливо, по валу йшов частокіл. Поява городищ відображає

наявність постійної військової загрози, а також можливу певну соціальну стратифікацію тогочасного суспільства.

У справу всебічного, ґрунтового вивчення давньої історії Буринщини багато вніс Олег Васильович Сухобоков. Він вважав за необхідне проведення археологічних досліджень усіх слов'яно-руських пам'яток на теренах давньоруського Путивля, в тому числі й Буринщини.

"Місцевість Червоної Слободи як стратегічний пункт, судячи з деяких пам'ятників старовини, здавна звертала увагу наших предків. Зокрема, в садибі поміщика Іванова-Камаєва за селом Лухтів-

кою є місце, колишнє укріплення, з північного боку обмежене урочищем, а з трьох інших – окопане і в даний час ще досить глибоким рівчаком, яке до цих пір носить назву "Чашское Городище". Назва запозичена від імені річки Чаша, що протікає вниз.

На південному боці від нього розташовано сім штучних горбів або курганів, які, вірогідно, є мовчазними свідками місць поховання або головних воєначальників, або ж братських могил воїнів, що полягли на полі бою" [14].

Автор з краєзнавцем А. Заступом побував на Чаському городищі. Воно перекопане археологами та шукачами скарбів. Чудова тут місцевість. Історична пам'ятка "Чаське городище" розташована поблизу колишнього села Лухтівка (злилося з Червоною Слободою) при в'їзді в село Дич, де річка Чаша зливається з сеймівською старицею Осельцем. З його висоти дуже гарно проглядається місто Путивль.

У 1982 р. О.В. Сухобоковим були проведені попередні обстеження на поселенні поблизу с. Лухтівка (Дич) Буринського району, а наступного року тут розпочалися стаціонарні розкопки. Досліджувалися городище, його оборонні споруди та селище.

"Розкопки показали, що городище виникло у роменський час (на його пізньому етапі, VIII–X ст.). Особливо цінною знахідкою став скарб, що нині зберігається в фондах Путивльського державного історико-культурного заповідника.

До його складу входили два скроневих кільця радимицького типу (в часи пізньозарубинецької культури II ст. н.е. слов'янам належали і черняхівські слов'янські поселення) та п'ять дирхемів (належать до саманідських монет X ст. часів правління халіфів Муктадіда та Муктадіра" [15]. "Халіфат – феодальна теократична арабо-мусульманська держава, що виникла внаслідок арабських завоювань VII–IX ст. і очолювалася халіфами". Згідно з визначенням київського експерта Ю.Ю. Мурашова, старша монета датується 899 роком, а молодша – 932 роком. Їхня вага коливається від 1,7 до 2,3 грама.

"Арабські золоті монети звалися динарами (від римського

*Чаське городище. Фото В. Гагіна.
12.08.2014 р.*

Арабське срібло

денарія), срібні монети звалися дирхемами (від грецької драхми). Мідні монети отримали назву фельс (від візантійського фоліса). Таким чином, араби зберегли римські і грецькі номінали монет. Золотий динар важив 4,235 г, срібний дирхем – 2,82 г, або 2,96 г" [16].

Одне зі скроневих кілець (п'ятипроменеве з краплевидними променями) виявилось срібним, друге – бронзове, семипроменеве з фестоноподібною формою променів та складним орнаментом на широкій площині. Скарб скроневих кілець та дирхемів біля Лухтівки дає підставу для абсолютного датування поселення.

Писемні джерела свідчать про торгівлю Київської Русі і Арабського халіфату, а також військові походи русів на Схід, напрями торговельних шляхів і регіони Арабського халіфату, звідки монети потрапляли на Русь.

У грошовому обігу Київської Русі IX–XIII ст. були монети Арабського халіфату. Існували два головні торгові шляхи, якими арабські дирхеми масово потрапляли на терени Руської землі. Один із них – до річки Десна і далі до Чернігова і Києва. Це так званий Волзький

шлях. Напевно, цим шляхом вони потрапляли і на територію нинішніх сіл Лухтівка та Ігорівка.

Головним заняттям руських купців була "...торгівля соболями, біличими та іншими хутрами, які вони і продають бажаючим, платню ж, отриману грошима, зав'язують міцно у пояса свої" [17]. Звідки могли з'явитись арабські монети на землях Буринщини?

Знахідки арабських монет VIII ст. – це докази перебування маврів (арабів) на землях Буринщини. Хоча це й парадоксально, але арабський Схід прийшов до нас із Заходу – історикам відомо про так званий Моравський шлях. Це не що інше як "маврський шлях": маврами ціла Європа йменувала арабів. І, нарешті, Чумацький шлях. Це не його назва походить від чумаків, а якраз навпаки – чумаки названі так від назви шляху, бо він від них давніший. Адже інша назва Чумацького шляху – Кримський, а його відгалуження – Ромоданівський. Рамадан - мусульманський піст. Відгалуження Ромоданівського шляху (Рудоман) проходило частково і по Буринських землях. Чи це не цим шляхом ішов "диак Ржевский ис Путивля на Днепр с козаками?"

"...Послалъ государь Диака Ржевского ис Путимля на Днепръ съ казаки, а велель ему ити Днепромъ подъ улусы Крымскые и языковъ добывати, про царя проведати. И Дьякъ собрався съ казаки да пришелъ на Псель-реку, суды поделалъ и пошелъ по наказу. А Данилка Чюлкова да Иванка Малцова послалъ государь внизъ по Дону проведати про Крымскые же вести... Месяца Маия писалъ Дьякъ Ржевской изъ Мамайлугу съ своими казаки, что къ нему полоняники прибежали, а сказываютъ, что Крымской царь, собрався, вышелъ на Конскые Воды со всеми людми, а хочеть ити на царя и великого князя украины"...[18].

Понад сто років, з 800-го по 903-й, на території сучасних Алжиру й Тунісу правила династія Аглабідів зі столицею Кейраван. В Україні люди з тих земель (араби та їхні союзники печеніги й половці) залишили села з назвами Глоби. Залишили численні імена на нашій землі та, як вважав академік Пріцак, відіграли певну роль у формуванні українського етносу.

На території Буринщини є прізвища Шкурат – від албанського слова "шкурт" – "кремезний", прізвища Глоба, Воропай – також арабського походження.

А чим араби тут займалися, крім того, що переслідували "невірних" авестійців-вогнян, сіяли хліб, розводили худобу, плавили метал? Отже, народом Русь, Русь спочатку називали арабів?

Арабські монети, якими користувалися у Хозарії, знаходили при забудові м. Суми у XVIII, XIX, XX сторіччях. Це свідчить про те,

що на місці Суминого городка було городище вже за часів Хозарського каганату, який існував з VII по X сторіччя. Виходячи з цього, можна впевнено сказати, що культурному шару поселень Буринщини – також понад тисячу років.

"Арабські володіння в IX ст. простягалися від північної частини Кавказу до земель сіверян і радимичів, тобто до берегів річок Десни, Сейму, Сули і Сожу. У X ст. їхні володіння ще розширилися, але вже була близька загибель. Російська держава міцніла і збирала воедино розрізнені слов'янські племена.

Олег зіткнувся з Хозарським каганатом, підпорядкувавши собі деяких хозарських данників. В 966 (або 969) р. Святослав Ігорович рушив у Хозарію і в рішучій битві здобув повну перемогу. Хозарія впала. Залишок народу хозарського деякий час ще тримався між Каспійським морем і Кавказькими горами, але потім змішався з сусідами.

В руських літописах остання вказівка на хозар збереглася під 1079 р., але ім'я "хозарянин" зустрічається в XIV і навіть XV сторіччях при перерахуванні різних слуг московських князів. Хозари, подібно до болгар, були народ напівосілий. Зимою, за описом Ібн-Даста, вони жили в містах, а з настанням весни переселялися в степ" [19].

До особливих знахідок при розкопках городища в Лухтівці відноситься також уламок плаского у розтині бронзового браслета, орнаментованого крапчастими пухирцями та повздовжніми опуклими лініями по краях та у середині.

"З висоти Часького городища, де річка Чаша зливається з сеймівською старицею Осельцем, дуже гарно проглядається місто Путивль, і ця пряма видимість сприяла безперешкодній подачі умовних світлових чи звукових сигналів про наближення ворожих

Чаське городище. Фото В. Гагіна 12.08.2014

військ до путивльських рубежів з боку Дикого поля" [20].

"У с. Чумаково на землі поміщика А.В. Масалітінова поблизу Мокшевицького перевозу є глибока, великих розмірів яма, а на землі померлого поміщика В.Н. Масалітінова є окоп, названий "Го-

родком". Ці окоп і яма, за народним переказом, ніби існують з часів російсько-шведської війни [13].

Згідно з публікацією у виданні "Археологічні відкриття 1986 року", у с. Чумаково було виявлено черняхівське поселення. На краю села біля дороги, що веде в Червону Слободу, знаходиться Оселецьке (Оселецьке) городище, назване так по імені рукава Оселець" [21].

Проте речові знахідки, зокрема, кераміки засвідчують тут більш ранні поселення зарубинецької археологічної культури. Саме зарубинецькій культурі властивий тип поселення городища, розташованого на краю високого берега річки або на невеликих підвищеннях у заплаві річки. Саме це властиве Оселецькому і Чаському городищам.

Це свідчить про слов'янську приналежність племен зарубинецької культури, типологічну близькість зарубинецьких пам'яток з київською культурою III–V ст. н.е. і культурами ранньо-середньовічних слов'ян V–VII ст. н.е. – пенківської і колочинської [22]. Ця місцевість була зручною для поселенців: вода, сінокоси, риба – навколо річки: Сейм, Чаша, озеро Оселець.

"Носії зарубинецької культури культивували просо, ячмінь, пшеницю-двузернянку, про що свідчать знахідки обпалених зерен і численні відбитки на судинах. Зерно зберігали в керамічних корчагах, вживали каші, виготовлені із зернових круп, а також хлібні коржі, виготовлені на керамічних сковородах-лепешницях. З городніх культур були відомі горох і ріпа. Вирощували коноплю тальон" [23].

У середині I ст. н.е. всі зарубинецькі городища і могильники припинили своє функціонування. Можливо, на місці Оселецького городища було стародавнє поселення періоду Київської Русі.

Під час монголо-татарського нашествия Оселецьке городище було зруйноване.

Нещодавно автор із краєзнавцем А. Заступом та місцевим жителем А. Вороною обстежив Оселецьке городище. Воно розташоване на підвищенні у заплаві ріки Сейм між вулицею Загребельною с. Червона Сло-

*Початок вулиці Загребельної.
Фото В. Гагіна, 15.08.2014*

бода та вулицею Комунарською с. Чумакове, бере початок з озера Оселець і простягається до ріки Чаша біля вулиці Загребельна, а біля Часького городища Оселець зливається з рікою Чаша. З північного боку городище обмежене обривом близько 30 метрів.

У селах Черепівка, Верхня Сагарівка виявлено стародавні погребі, зернові ями. Наявність зернових ям свідчить про зернове господарство як одну з пріоритетних галузей діяльності мешканців стародавніх поселень на цій території.

Пращури мешканців с. Черепівка і деяких сусідніх сіл при переселенні з заходу, осідаючи головним чином по течії річок Сейм і Терн, принесли сюди не тільки риси північноукраїнських говорів (в основі), але й деякі культурно-побутові особливості. Серед них – український дерев'яний козацький стиль церков з високими багатоярусними трьома вежами, розташованими в один ряд, з двома поверхами основної будівлі (тобто з хорами) та з окремою дзвіницею. Іконостас, який зберігався у Черепівці, у старому церковному сараї поряд із садибою Кононенків, свідчить, що живопис старої "козацької" черепівської церкви був також "козацьким", з національними рисами, виконаний яскравими фарбами [24].

Цінну інформацію історико-краєзнавчого і культурного характеру містять архітектурні пам'ятки, які є органічною складовою джерельної бази з історії старовинних поселень, храмів, дворянських маєтків Буринщини. Серед унікальних пам'яток, що, на жаль, не збереглися, слід згадати Троїцький храм в селі Попова Слобода Путивльського повіту Курської губернії (нині Слобода Буринського району).

"У газеті "Урядовий вісник" від 26 вересня 1913 року № 209 з'явилася стаття "Освячення в Курській губернії храму на честь 300-ліття царювання Дому Романових": "17 вересня в с. Поповій Слободі, Путивльського повіту, Курської губернії відбулися урочистості по освяченню Романівського храму-пам'ятника в ознаменування 300-ліття царювання Дому Романових. Думка про створення в с. Поповій Слободі кам'яного Трьохпрестольного романо-візантійського храму в пам'ять події, що відбулася, виникла в 1911 році під час перебування Імператора в місті Києві, де землевласник Путивльського повіту, камергер Муравйов-Апостол спромігся піднести Государю піддану адресу від місцевого населення з клопотанням про дозвіл зведення храму, а також ескізи та проекти храму, котрі були милостиво прийняті і схвалені. Після цього було створено будівельний комітет храму, почесним головою якого було обрано його Імператорську Величність

Великого князя Михайла Олександровича. Село Попова Слобода на той час налічувало 10 тис. жителів. На сьогодні в центрі села з архітектурного ансамблю храму-пам'ятника візантійського стилю залишилась одна сторожка" [25].

"У "Справочных сведениях о некоторых русских хозяйствах" (Петербург, 1916 г.) є запис, що маєток "Леонтіївський" Поповослобідської волості належав камергеру царського двору В.В. Муравйову-Апостолу. Тут було насаджено ландшафтний парк, створено каскад ставків, які й досі зберегли народні назви в пам'ять про ті часи: "Панський", над яким стояв маєток, "Мостове", "Кругле", "Латаки", "Попельняки", "Хрест", "Баня", "Грязне", "Гришине". За сприяння молоді княгині створене чи не перше в Україні поле для гри в гольф, що був модною розвагою тогочасного західноєвропейського бомонду.

Маєток Муравйових-Апостолів для сільської місцевості був справжнім палацом. За спогадами декого з жителів, в ньому налічувалося близько 72 кімнат. Будівля була дерев'яна і, напевно, саме тому чи в революційні роки, чи в роки громадянської війни була розграбована, випадково чи навмисно підпалена і швидко згоріла. Від панського маєтку залишився хіба що господарський двір: ферма та стайня, які ще довго слугували за часів радянської влади.

Ландшафтний парк із його алеями, дивовижними породами дерев та квітниками нині в занедбаному стані. Залишки винного підвалу, який зберігся і донині, – свідчення добросовісного будівництва. Анагородах по вулиці Колгоспній проходила огорожа на кам'яному цоколі вздовж ставків Мостове, Кругле, Грязне" [26].

На території району розташовані державний заказник "Середньосейміський" (с. Піски), гідрологічний заказник "Тернівський", регіональний ландшафтний парк "Сеймівський".

Джерела

1. Сумщина від давнини до сьогодення. – Суми: видавництво "Слобожанщина", 2000. – С. 13.
2. Там же. – С. 12.
3. Білинська Л., Плаксина О. Корифей української археології // Місто Ярославни. – 2012. – №5 (130).
4. Білоус Г. П., Войналович В. А. Полтава. Історичний нарис. – Полтава: Полтавський літератор. – 280 с., іл. + 24 с. вкл.
5. Сумщина від давнини до сьогодення. – Суми: видавництво "Слобожанщина", 2000. – С. 13.

6. Махно Є.В. З історії дослідження пам'яток черняхівської культури // Слов'яно-руські старожитності. – Київ, 1969. – С. 28–34; Баран В.Д., Баран Я.В. Черняхівська культура. – Київ, 2005.
7. Літопис Руський. Київський літопис (fb2).
8. Фольфрам Х. Готи. – Москва, 2003.
9. Іванущенко Геннадій. Історія Недригайлова.
10. <http://kartin.net/painters/vasilkovskii-sergei-ivanovich>.
11. Коротя О.В., Осадчий Є.М. Буринський краєзнавчий вісник. – 2010. – випуск 1.
12. Історія села Сніжки.
13. Златоверховниковъ Н.И. Памятники старины и новаго времени и другія достопримечательности Курской губернии. – Курскъ: Типографія Губернскаго Правленія, 1902.
14. Курские епархиальные ведомости. – 1901. – № 29. – С. 642–789.
15. Білінська Л., Плаксина О. Корифей української археології // Місто Ярославни. – 2012. – №5 (130).
16. Зубко А. Київська Русь і Схід: арабські дирхеми у монетному обігу IX–XIII ст.
17. Гаркави А.Я. Сказания мусульманских писателей о славянах и русских (с половины VII века да конца X в.). – Санкт-Петербург, 1870. – С. 268.
18. Никоновская летопись. ПСРЛ. – Т. 13. – С. 269–272.
19. Відомості із словника Брокгауза та Ефрона.
20. Капітоненко О. Грабують городище // Путивльские ведомости. – 2007. – 17.07.
21. Археологічні відкриття 1986 року. – Москва: Наука, ІА РАН, 1988.
22. Слов'яни та їх сусіди в кінці I тисячоліття до н. е. – першій половині I тисячоліття н.е. – Москва, 1993. – 328 с.
23. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – Тернопіль, 2004. – 480 с.
24. Путивльський краєзнавчий збірник. – Вип.3. – Суми, 2007. – С.157.
25. Капітоненко О.М., Сілверстова О.О. Поповослобідська Троїцька церква та її ктитори. – Суми: Видавничий будинок "Еллада", 2013. – С. 11.
26. Там же. – С. 15.

БУРИНЩИНА: ВПЛИВ ЗРУЧНОСТІ ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ НА ЗАСЕЛЕННЯ КРАЮ

Мета дослідження – розкрити вплив зручності географічного положення Буринщини на заселення краю й основні заняття поселенців.

Ми – з колишнього так званого "Дикого Поля"... Землі Дикого Поля колись належали Київській Русі. Після поневолення Золотою Ордою у західноєвропейських джерелах отримали назву "Дике Поле", в російських – просто "Поле", яке фактично нікому не належало. Ні Московська держава, ні Кримське ханство, ні Велике князівство Литовське (з 1569 року – Річ Посполита) не могли вважатися його власником.

Хто тепер пам'ятає про це? Пам'ять людська стирається, літописи про більше ніж 300-річне панування на наших землях монголо-татар та близько 300 років литовсько-польського – майже не збереглися. Але життя не припинялося. Ті, кому вдалося вижити, заселяли землі Дикого Поля.

Масове заселення території сучасної Буринщини відбувалося в половині XVII та в середині XVIII сторіч черкасами (українцями).

Що являє собою Буринський край з географічного погляду? Розташований у лісостеповій зоні, в центральній частині Сумської області. "Це є площа 1 104 квадратних кілометрів, що складає 4,6% від території області, у тому числі: сільськогосподарські угіддя – 95,4 тис. га, із них рілля 74,9 тис. га, ліси і інші лісовкриті площі 4,1 тис. га, землі водного фонду 1,9 тис. га" [1].

Річка Сейм. Село Ігорівка

Річка Чаша в центрі міста Буринь

ліс, своє пасовище, стадо худоби, свою річку.

Села розміщувалися зазвичай за течіями річок, але в залежності від підвищень, що виступають з болотних берегів річок. На рівнині розташування сіл різноманітне. Дуже рідко трапляються села з двох тільки шеренгів хат, вздовж дороги. Це відрізняє нас від Великої Росії.

На берегах річок народжувалися слободи. Одними з перших були: Буринь, Глушець, Гвинтове, Ігорівка, Клепали, Черепівка, Чернеча Слобода та інші. Відомо, що назвами річок, струмків, озер, боліт, ярів, доріг, хуторів, сіл, кутків, містечок, вулиць – можна уточнювати історичні події прийдешніх епох, а самі назви постають оберегами своїх носіїв.

Головна річка на території району – Сейм, в неї вливається р. Чаша, а Сейм – у Десну, головну річку Чернігівщини. По берегах Сейму застовбурилися села: Ігорівка, Клепали, Піски, Нечаївка. На наших землях залишилось немало назв, які нагадують про їхнє тисячолітнє існування. Здобувати перемогу над половцями руські князі йшли від річки Сейм.

Про назву річки Сейм є не одна легенда. На берегах рік України (Руси) завжди росли дикі коноплі. І скити, як пише Геродот, використовували насіння конопель для роблення пари у лазні. Конопляне насіння викликало почуття піднесене, радісне, сп'яніле.

Наше слово "сім'я" (залежно від наголосу) означає – сім'я (родина) і сім'я (насіння); у вужчому значенні – насіння конопляне. "Сома" – хмільний напій, зроблений з незрілого сім'я конопель, молока і меду.

"Ріка, на берегах якої росли дикі коноплі (сома чи сім'я), звалася Сома, потім – Сема, Сем. Від цього пізніше переозвучена назва річки Сейм" [2]. На її берегах і нині ростуть дикі коноплі. Поїдьте в с. Чумакове, поблукайте по берегу річки Сейм, і ви натрапите на дикі коноплі.

Річка Сейм мала велике значення не лише в житті Буринського

краю. У 1786 році вперше стало відомо про досвід сплаву по р. Сейм. Ширина Сейму на той час була 15-20 сажнів (сажень 2,16 м). Глибина – 4-6 футів (в Росії фут 1/7 сажня), берег піщаний ілуватий. Береги відлогі, порослі дрібним лісом та чагарником. Розлив під час двохмісячної повені досягав 3-4 версти.

Згідно з Енциклопедичним словником Брокгауза й Ефрона, Сейм був судноплавним. У першій половині XIX сторіччя ця річка була шлюзована, і двоє суден із Мальцевських заводів проведені в Курськ, але при паводках були знищені. "У 1846 році по річці Сейм пройшло 6 барок і 87 півбарок, всього вантажу на 150000 рублів" [3]. Проте судноплавство по Сейму було незначне.

Як відомо, повноводна й екологічно чиста річка Чаша, конфігурація якої подібна до чаші, тож і назва виникла від слова української мови "чаша", була тією життєдайною силою, що сприяло масовому розселенню людей на її берегах в різні історичні часи. Місцевість дійсно була ідеальним місцем як для ведення господарства, так і для вдалого захисту від ворогів. Адже по обидва боки річки аж до її верхів'їв на території сучасного міста Буринь росли столітні дуби, площу насаджень яких неможливо вирахувати. Не випадково м. Буринь, а також села: Вікторинівка, Михайлівка, Степанівка, Червона Слобода – розташовані на її берегах і притоках. Судячи з археологічних знахідок, поселення були не лише в центрі міста Буринь, але й на його околицях: в Голодному, Городку, Колотиловиці, Шилівці.

У 20-х роках XVII сторіччя найстародавніші землі сучасного міста Буринь, дуже багаті на природні вигоди, добре захищені як самою природою, так і могутнім тут форпостом, було роздано царем Михайлом Федоровичем Романовим в ругу Путивльській церкві Великого чудотворця Миколи Великорецького та Ільїнській церкві.

Згідно з архівними джерелами, територія сучасного міста Буринь на початку XVII сторіччя відома під назвою "Боринські дубровки" [4]. На Кресленнику околиць м. Путивль 1690-х років вже позначено "Деревні Борині" [5]. В іншій архівній справі згадується

"деревня Биринь на річці Чаша", поселена українцями (черкасами) в період між 1655–1688 років [6].

Назви: "Боринські", "Бориня" можуть походити від назви літописного міста Биринь

– попередника Бурині, і є споконвічні [7]. В часи Великого князівства Литовського на цих землях проживало тюркомовне населення і залишило свої сліди в назвах поселень. Топонім "Бурин" – татарського походження. "...Серед списку міст, які оддавна тяжіли до орди, частина мала татарські назви, і які важко сьогодні ідентифікувати, згадується кілька запевне сіверських, таких як Бурин та інші" [8].

Село Степанівка розташоване на одному із витоків річки Чаша. Нижче за течією на відстані 4 км розташоване місто Буринь. На відстані 1,5 км знаходиться село Чалищівка. На річці декілька загат. Поруч пролягає автомобільний шлях Т-1910, залізниця, за 3 км - станція Степанівка.

Цікава місцевість на притоці річки Чаша під назвою Городок ("Городище"). Місцевість річки називається Колотяга. На цій території могло бути стародавнє поселення (див. на світлині). Чаша – ліва притока Сейму, басейн Дніпра. Довжина – 31 км. Площа водозбірного басейну - 207 км². Похил 1,2 м/км. Долина трапецієвидна, завширшки 1,5 км. Річище помірно звивисте, шириною до 15-20 м, глибина сягає до 1,7 м. Використовується на господарські потреби. Бере початок із озера Чаша біля с. Чаша. Тече по території Буринського району Сумської області. Водоймище знаходиться в центрі Бурині, фактично перетинає населений пункт. Він умовно розділений трьома дамбами – переїздами, котрі не змінюють рівень води на всьому протязі. Річка протікає через всю довжину села Червона Слобода, у верстах двох-трьох від села впадає в річку Сейм. На річці Чаша в Красній Слободі (нині Червона Слобода) побудований з давніх-давен млин, а при ньому є ставок. Цим ставком, а також течією річки Чаша Червона Слобода розділяється на дві половини, одна з яких, що знаходиться по ліву сторону, місцевими мешканцями називалась "Малим боком", або ж "Пів-Слободи", а та, що знаходилась по правий бік річки, називалася "Великим боком" або ж "Слободою" [9].

Річка Чаша слугувала торгівельним шляхом. Через річку Сейм вона з'єднувала край з Путивлем та Чернігівщиною. Водним шляхом між Путивлем і Красною Слободою при багатоводних розливах річки Сейм купці міста Путивль неодноразово відправляли великі вантажі на величезних баркасах і розвантажували їх біля помешкань Красною Слободою.

Наявність значної кількості цінної породи деревини, яка тоді використовувалась для будівництва захисних споруд більш укріплених міст, змушувало путивльських воевод організовувати регулярні експедиції для заготівлі та сплаву дуба у верхів'ях р. Чаша.

У м. Буринь був струмок Бурчак, вливався в р. Чаша, далі впадав у Сейм. Течія струмка була дуже швидкою і вода "бурлила", тож вона вимила "Шпиль".

Річка Терн бере початок з урочища, вкритого терновими заростями поміж смт. Дубов'язівка і селом Рокитне. Звідси й назва – від слова "терен" (терен – рослина родини розоцвітних). Тече переважно на південний схід, місцями на схід (у верхній течії) або на південь (у нижній течії). Впадає до Сули біля південно-східної околиці села Великі Будки. Основні притоки: Біж (права), Терн протікає через смт. Терни; Куриця, Бобрик (ліві).

Ряд поселень, зокрема: Вознесенка, Успенка, Миколаївка, Орлівка (Льїнка), Бошівка, Черепів хутір, Черепівка, Жуківка, Сніжки – розташовані по берегах річки Терн (басейн Сули) та її притоки Куриця, назва якої виникла від давньоруського терміну "кур'я" ("затон", протока річки"). Село Жуківка розташоване на правому березі річки Терн, вище за течією примикає село Нотаріусівка, нижче за течією на відстані 1 км розташоване село Кубракове, на протилежному березі – села Верхня Сагарівка та Єрчиха (село ліквідовано у 2006 році). Річка у цьому місці звивиста, утворює лимани, стариці та заболочені озера. В селі 3 ставки: Заводський, Фермерський, Шкільний.

Село Вознесенка розташоване на лівому березі річки Терн, вище за течією на відстані 2 км розташоване село Могильчине (ліквідоване у 2000 році), нижче за течією на відстані 2 км розташоване село Верхня Сагарівка, на протилежному березі – село Болотівка. По селу протікає дуже заболочений струмок. Крізь село пролягає автомобільний шлях Т-1916. Село відоме з другої половини XVII ст.

Село Дмитрівка розташоване на відстані 2 км від правого берегу річки Терн. За 1,5 км розташовані села Жуківка, Кубракове та Суховерхівка. По селу тече струмок, що пересихає із загатою.

Село Черепівка розташоване на річці Куриця у місці впадіння її до річки Терн. За 1 км вище за течією знаходяться села Миколаївка та Карпенкове, вище за течією річки Терн за 2 км було розташоване село Єрчиха (Рішення Сумської обласної ради від 22 грудня 2006 року), на іншому березі – села Кубракове та Нижня Сагарівка. Через село протікає пересихаючий струмок, на якому є гребля.

Черепівка виникла у 60-х роках XVII сторіччя, коли пращури мешканців сучасного села переїжджали із заходу, осідаючи головним чином за течією ріки Сейм (із неопублікованих спогадів "Вікна в епоху", написаних 1965 року членом-кореспондентом

академії наук УРСР Павлом Миколайовичем Поповим (1890– 1971).

Село Чернеча Слобода, що розташоване на одному із витоків річки Терн Сухий Ромен, засноване у другій половині XVII сторіччя. На відстані 1 км розташовані села Сорока та Романчукове. По селу тече струмок, що пересихає. Крізь село пролягають автомобільні шляхи Т-2504 і Т-1916.

Село Бурики розташоване на відстані 1,5 км від лівого берега річки Терн, на відстані 2 км – села Чернеча Слобода та Романчукове.

Біля села Гвинтове протікають річки: Красни та Гвинтівка, назва останньої походить від імені кельтського бога Гвінтія (Вінтія). Село Гвинтове розташувалося з північної сторони відносно річки Гвинтівка, на її березі. Вище за течією на відстані 2,5 км знаходиться село Анютине, нижче за течією на відстані 1,5 км – село Нечаївка. На відстані 1 км розташоване село Коновалове, біля якого є багато ірігаційних каналів. На околиці села Гвинтове знайдено поселення бронзового періоду, ранньої залізної доби та розвинутого середньовіччя.

На березі річки Єзуч розташоване с. Слобода. Притока Сейму – Єзуч протікає селом, і в неї впадає цілий каскад ставків (розміщених біля парку в Леонтіївці, ставки в Головинці, на Кіровщині, Андріяновці, Курячих) та річка Солов'янка. Село знаходиться на березі одного з витоків річки Єзуч, а нижче за течією на відстані 2 км розташоване село Грузьке (Конотопський район).

На річці та її численних притоках зроблені загати. Поруч проходять автомобільна дорога Т-1910 і залізниця, станція Путійська. До цукрового заводу в селі працював крохмальний завод, а також були ями для випікання цегли. Після Другої світової війни колгосп ім. Кірова збудував цегельний завод, який був знищений наприкінці 90-х років XX сторіччя.

У 2001 році приміщення цукрового заводу були зруйновані, обладнання здано на брухт. Цукровий завод з-під села Козацького до Слободи переніс І.С. Курдюмов, новий власник маєтку Бошів. Проте сам він у селі не жив, а мешкав у Петербурзі. До будівництва цукрового заводу поряд працював крохмальний завод (нині - садиба Гудименка Д.Й.)

Є поселення по берегах річок: Сухий Ромен (притока Терну), Біж (Біжівка), Вижлиці (впадає в р. Сейм) – с. Дяківка. На лівому березі річки Вижлиці знаходиться село Гатка, вище за течією примикає селище Кошарське, нижче за течією на відстані в 3 км розташоване село Новий Мир. На річці невелика загата. Поруч проходить залізниця, станція Кошари.

Село Біжівка знаходиться на березі річки Біж, вище за течією на відстані в 3 км розташовані села Молодівка і Пасевини, нижче за течією на відстані в 3 км знаходиться село Голуби. На річці кілька загат. Поруч проходить автомобільна дорога Т-2504.

Село Хустянка розташоване неподалік від витоків річок Ромен та Терн. Відоме з першої половини XVIII сторіччя. Поблизу села віднайдені поселення часів неоліту та бронзи. На відстані 1 км розташовані села Ярове та Маліїв (село ліквідоване у 1988 р.). По селу течуть струмки, що пересихають, із загатами. Поруч пролягає автомобільний шлях Т-1916.

На північному березі Терну розташоване село Вознесенка. На річці Рудка, одній з правих приток Терну, знаходиться с. Сніжки.

Село Ярове розташоване біля витоків річок Ромен та Терн. Примикає до села Хустянка. По селу тече струмок, що пересихає, із загатою.

Село Чернеча Слобода розташоване на одному з витоків річки Терн, на відстані 1 км знаходяться села Сорока та Романчукове. По селу тече струмок, що пересихає, із загатою. Крізь село пролягають автомобільні шляхи Т-2504 і Т-1916. Село засноване у другій половині XVII ст.

Село Успенка розташоване на березі річки Куриця, неподалік від її витоків, нижче за течією – село Воскресенка. На річці декілька загат. Через село пролягає автомобільний шлях Т-1916. Виникло воно в середині XVII століття.

Були малі річки – Шовковиця (с. В.-Неплюєво), Жучка (с. Жуківка), Землянка (с. Леонтівка), Сага (с. Нижня Сагарівка), Ослиця (с. Лухтівка), Вижлиця (с. Піски) та інші. Глушиця – притока р. Сейм – носить назву села Глушець, неподалік якого знаходиться. Коров'ячий брід – місце на р. Сейм, де корови переходять вбхід, хоча річка повновода.

Маленькі річки, струмки, ложбини з балками і ярами теж мали вплив на заселення і розселення перших мешканців краю. Вони текли у широких долинах, весною розливалися, затоплювали низину, а потім під спекою гарячого сонця висихали.

З XVIII сторіччя ріки на Буринщині щороку міліли. Люди вирубували дерева для будівництва своїх осель. Ліси зменшилися, порідшали й перестали захищати воду від посухи. Поступово розпочалося їх зникнення, і спричиняло це виплавлення заліза, адже для одержання місцевої болотної руди було потрібне деревне вугілля, і для його виготовлення вирубувались дерева на берегах річок.

Використовувалася природна сила річок – на р. Чаша з давніх-давен було побудовано чотири водяні млини. Один – по нинішній

вулиці Першотравневій на дамбі, другий – на греблі при виїзді з м. Буринь в бік с. Успенка, третій – по нинішній вулиці Шкільна, четвертий – в с. Червона Слобода.

Автору вдалося відшукати відомості лише про два млини, що побудовані в Бурині. Нині уже немає старожилів, які пам'ятають, як виглядали млини в початковому стані.

Із опису одного із млинів [10] видно, що через р. Чаша була гать і місток 100 сажнів. Під містком була гать із дерна і глини, укріплена дубовими палями. Стояв водомір. На гаті були спеціальні заслінки, які регулювали натиск води. Загатка піднімала рівень води в річці і створювала достатньо велике озерце – "дзеркало". Там, де стояв млин, річка була достатньо широкою. В ті часи р. Чаша була повноводною. Перед містком був облаштований спеціальний дугоподібний захист від льодоходу – із дубових паль, скріплених зверху між собою брусками. На одному з млинів було дві сукновальні.

За переказами старожилів, водяні млини на р. Чаша були зруйновані під час громадянської війни. Нині вже навіть і паль не залишилось від млинів, які б нагадували нам про існування на нашій землі цих давніх споруд.

На території краю використовувалася природна сила річки Терн, на ній було два водяні млини: один з них – біля сіл Верхня Сагарівка та Нотаріусівка.

З опису Тернівської слободи 11 січня 1750 року чиновником вотчинної комісії значиться: "...да в верховьях Бежи, ниже устья яра, два хутора(нинішні Голуби і Біжівка, автор), да мельницы на реке на Терну: три, в них 9 камней, на реке Бежи семь, в них 14 камней" [11].

"На території Буринщини були озера: Червоне (площа – 30 га, максимальна глибина – 6 м), Жарівське (площа – 20 га, максимальна глибина – 5 м), Степне (площа – 24 га, максимальна глибина – 5 м)" [12].

Також в місті Буринь є Циганський яр, висохле старе русло р. Чаша, де нині біжить замулений струмочок, Козюрин яр і Петчин яр – від імені людей, що жили над самим яром. Ставок Солоне носить таку назву тому, що землі там були неродючими через солончаки. А от чому ставок називається Голодне – не пам'ятають старожили.

У селі Червона Слобода є озера: Журавлине, Стружка, Линчево, Кругле, Плоске, Сеймище, Верзань, Калінкін яр (через назву хутора). Під 1633 рік маємо згадку про "озерко Глушец под Глушицким городищем" [13]. У долині річки Сейм знаходиться Сеймський регіональний ландшафтний парк.

На заселення Буринського краю мали значний вплив місцеві річки. Тепер жодна з них неповноводна, але колись було інакше. Вони були звичайними шляхами для розселення народності. Сейм, Чаша, Терн – ось ці шляхи, де розташувалися великі поселення.

Лісів колись було незмірно більше, ніж тепер, вони займали майже половину території краю, росли відносно невеликими смугами завдовжки 10–15 і шириною 2–5 верст. Ліси здебільшого були по правих берегах річок. Частіше за все зустрічалися вільха, ліщина, верболіз. По ребрах і верховинах балок траплялися й окремі ліси – байраки. Із кущових там можна було зустріти: терен, смородину, агрус, калину й інші рослини.

По обидва боки річки Чаші аж до її верхів'я височіли дуби на значній площі. Помітне скорочення лісів розпочалося з другої половини XVII сторіччя. Масове заселення краю викликало повсюдну порубку лісу для господарських потреб, будівництва різноманітних укріплень, селітроваріння, при гонці дьогтю й інших промислах.

Почалося будівництво житла, як говорив перший харківський воевода Селіфонов, "по их черкаському извичаю". З лісу буринці робили собі буди, гути, бурти, вітряки, млини і винниці. Більше за все переводилося лісу на винницях, бо тоді кожен українець мав право гнати горілку.

Поширеним лісовим промислом було й добування деревного вугілля, що використовувалося в кузнях аж до Другої світової війни. Вугілля діставали під час вигону смоли та дьогтю в "майданах".

Практикувався й інший спосіб – спеціальне спалювання деревини. Спалювалась деревина і в невеликих печах для випарювання селітри. Залишки одної селітроварної майстерні розташовані на південній околиці села Миколаївка Буринського району (хутір Василівка, урочище Валки).

Край був багатий і диким звіром. В основному водилися вовки, тхори, бобри, лисиці, куниці, зайці, видри. Дикого птаства теж було багато: куріпки, перепели, дрофи, тетерваки, яструби, качки, орли. У річках водилося чимало риби.

Родючі ґрунти дозволяли населенню споконвіку займатися сільськогосподарським виробництвом. Ґрунти були різні в різних місцях – вони склалися з чорнозему, глини, суглинку і піску. Ґрунт землі складав здебільшого м'які роди земель, що добре прогрівалися. Клімат краю не суворий – повітря весною, влітку і восени тепле.

Середньомісячна (багаторічна) температура повітря взимку $-7,2^{\circ}$, влітку – $+19,6^{\circ}$. Місцеві мешканці давно спостерігають

Берег річки Сейм біля с. Ігорівка

залежність погоди від напрямку вітру, а також нерівномірне зіткнення західних і східних, північних і південних вітрів, внаслідок чого пори року відзначаються нерівномірністю.

В січні і лютому інколи продовжується дощова погода, в квітні і травні бувають холодні вітри з морозами; осінь інколи до листопада холодом перенасичена, а з листопада і грудня – дощами. Заморозки пізньою весною і засухи в літню пору були в цих краях нерідким явищем.

При наявності значної площі лісів місцевий клімат був вологіший, аніж зараз. Взагалі природні кліматичні умови краю благотворні для життя людей, розвитку землеробства, скотарства і промислів. Середня річна кількість опадів цілком достатня для розвитку рослин і становить 575–600 мм. Буринці здавна займаються городництвом, мають досвід садівництва. Серед городніх культур популярна капуста, ріпа, часник та інші овочі, широко відомі на Україні.

З півночі до краю підступали ліси, що зумовило розвиток теслярства, бондарства, бортництва (розведення бджіл у бортах для одержання меду). Жінки традиційно ткали полотно.

Про заняття сільськогосподарським виробництвом на землях Буринщини в давнину є відомості в літописах, датовані 1146 роком. Є описи дворів князів новгород-сіверського Святослава Ольговича в Путивлі й Ігоря Святославовича в с. Ігорівка поблизу Путивля. Їхні двори були величезними господарствами з просторими клунями і токами, амбарами, погребями. Багаточисленні й різноманітні сільськогосподарські знаряддя, вироби ремісників та інший скарб можна було побачити на цих дворах.

"Із літопису відомо, що на гумні (ділянка землі, призначена для зберігання і молотьби хлібів) в с. Ігорівка стояло 900 стогів помолоченого хліба, в погребях в Путивлі – 500 берковців (берковець 10 пудів) меду, 80 корчаг (глиняний горщик з широкою горловиною для зберігання виноградного вина, ємність дорівнювала в XII сторіччі двом відрам від 10 до 12 літрів) вина. Кінський табун Святослава й Ігоря складався із 4000 голів. Відомо також, що путивльський двір обслуговувало не менш як 700 осіб челяді" [14].

Коли князі Давидовичі разом із сином Ізяслава Мстиславом вирушили на Путивль, по дорозі вони пограбували Ігореєве сільце. Навантаживши добро на вози, вони попрямували до Путивля.

У кінці ХХ сторіччя сільське господарство в районі досягло значного розвитку. "На 1 січня 1970 року в районі проживало 64,2 тис. осіб. Оброблялось 85,6 тис. га землі.

Урожайність зернових культур складала 18,7 ц/га, цукрових буряків – 287 ц/га. Наявність великої рогатої худоби складала 43,6 тис. голів, в т. ч. корів – 20 тис.

Вироблялось м'яса – 5,4 тис. т, молока – 26,6 тис. т, удій на корову складав 2267 кілограмів. Загальні закупки державою зерна складала 19,3 тис. т, молока – 23,6 тис. т, м'яса – 6,2 тис. т. В районі налічувалось 577 тракторів і комбайнів, 390 електростанцій, електрифікація колгоспів і радгоспів становила 100%, було електрифіковано 75% колгоспних дворів. В районі нараховувалось 1484 механізаторських кадрів" [15].

У грудні 1868 році була побудована залізнична дорога від Ворожби до Конотопа – дільниця Києво-Воронізької залізниці та залізнична станція "Красне" між Червоною (Красною) Слободою та Буринню, що вплинуло на розвиток промисловості краю.

Знаменитий цукрозаводчик Ш.Г. Ширман, який мав цукрові заводи у Західній Україні, знаючи, що в Бурині вже діяла залізнична станція, через яку будь-коли можна було доставляти будівельні матеріали, в 1894 році побудував у місті Буринь цукровий завод. Цьому сприяла зручність місцевості краю: поряд вода – річка Чаша.

Наявність на території Буринщини води, лісу, глини та інших будівельних матеріалів сприяло тому, що населення займалося промислами. З мінералів більш за все було глини, піску, торфу.

Поширювалося цегельне виробництво. В 40-х роках ХІХ сторіччя діяли цегельні заводи в с. Попова Слобода (Слобода) ротмістра Черепова, в с. Суховерховка – Тюменева, в с. Жуківка – Крикотевичева, в с. Гамаліївка (нині Воскресенка) – поміщика Черепова (дані військової статистики Росії).

Селітряні заводи функціонували в селах Клепали, Черепівка. У 70-ті роки минулого сторіччя на Буринщині працювало більше 10 цегелень.

Спосіб життєдіяльності буринців будь-якої історичної доби розкрити у всій повноті можна лише за умови врахування географічного чинника, а отже – органічної єдності із довкіллям.

Поряд із землеробством, скотарством та іншими галузями господарства на Буринщині здавна займалися різноманітними

ремеслами й промислами. Існували ремісничі спеціальності - ковалі, гончарі, ткачі тощо.

У XVII–XIX сторіччях таких спеціальностей було вже десятки. Чим далі поширювалися селянські домашні промисли й ремесла, пов'язані із землеробством та скотарством і співіснуючі з ними. На XIX–початок XX сторіч обробка дерева у вигляді теслярства, столярства, бондарства, стельмаства, гребінництва, плетіння, ложкарства досягла свого апогею.

Кожна родина займалася прядінням і ткацтвом, використовуючи такі знаряддя, як терниці, прядки й самопрядки, снівниці, стави та кросна.

У нашому краї побутовали такі ремесла, як виготовлення дерев'яних виробів (працювали столярні, токарні, бондарні, плетельні); створення різних машин і знарядь праці (сільсько-господарських та ін.); виготовлення виробів гончарних та цегляних; пошиття шкіряного та хутряного товару (вироби із шкіри, взуття, шорні вироби, фарбовані хутра, кожухи, кожушанки); виготовлення килимів, сукна, льняних виробів; створення старовинних та нових українських народних вишивок, візерунків, образів; виготовлення щетинницько-волосяних виробів (сита, рогові вироби).

Географічне розташування краю, розвиток народних ремесел і промислів, наявність доріг – все це сприяло розвитку торгівлі. На чорноземах збирали добрий урожай, багатий степ та луки сприяли розвитку скотарства. Отже, у цих місцях було чим торгувати.

"Найбільші ринки та ярмарки були: село В.-Неплюєво – 15 серпня, село Гвинтове – 21 листопада, село Духанівка – 15 липня та 22 листопада, село Червона Слобода – 6 серпня. На них з'їздилися торговці з Глухова, Кролевця, Конотопу, Ромен та інших міст" [16].

Дуже красива природа в районі Шилівки. Недарма в стародавні часи люди обрали ці місця для обґрунтування своїх поселень.

Старовинний шлях біля с. Шилівка

З цих місць дуже добре видно Путивль (відстань 17 км), особливо Молчанський монастир виглядає на горизонті, як біле вітрило. Через цю місцевість пролягав транспортний шлях (Ізбоїцька дорога) з Путивля до Ромен.

Про те, що люди тут жили здавна, свідчить сам рельєф місцевості (земляний вал-урочище), археологічні знахідки різних епох: підйомний матеріал у вигляді кераміки, фавул періоду черняхівської культури. Село Олександрівка розташоване на відстані 5 км від міста Буринь. До села примикає велике поле, вкрите ірігаційними каналами. По селу тече струмок, що пересихає, із загатою. За 2 км пролягає залізниця, найближча станція Степанівка.

Болото на Верзані – це степок між Петухівкою і Шилівкою. Старожили розповідають, що там протікала річка Мимрик і заболотилася, потім там видобували торф, і називали місцеві жителі цю місцину "Ревнею" через те, що була велика трясовина – звідти доносилися "реви" і говорили, що то земля реве. За часів радянської влади болото на Верзані намагалися висушити і розорати землі під поля, але висушивши болото, лише призвели до загибелі багатьох видів птахів, а родючих земель так і не отримали. Джерела і на сьогодні живлять болота, але трясовини такої вже немає. Також старожили пам'ятають, що сучасний Шевченковий ліс називали "Великий ліс", такі ж ліси як Верес, Займа – залишили старі назви, але ніхто не пам'ятає від чого вони пішли.

Землі Буринського краю до "Дикого Поля" (пусті землі) не належали Московській державі. Край має етнографічні особливості в залежності від залюднення з різних регіонів. Діалектична карта Буринщини поділяється на три основні діалектичні групи: північна, південно-західна та південно-східна. Північна частина Буринщини заселялась переважно людьми з Чернігівщини.

До північних діалектів відносяться села: Гвинтове, Нечаївка, Олександрівка. Тут спостерігаються дифтонгічні особливості в мові. В групі населених пунктів, що розміщені між старовинними селами Буринь – Черепівка в мові відмінностей немає.

У селі Бошівка на самій межі з Харківщиною (до утворення Сумської області ця територія Буринського району відносилась до Харківської області) є мовні особливості з дифтонгами. До південно-західних діалектів відносяться села: Чернеча Слобода, Хустянка, Біжівка, Сніжки, Бурики, Романчуки, Суховерхівка, Дмитрівка.

Коли ми тепер аналізуємо важливіші галузі хліборобського поселення на території району, ми знаходимо існування більших зв'язків з черняхівською культурою. Черняхівці вирощували практично всі зернові й садово-городні культури, які й сьогодні культивуються на Буринщині.

Населення території району (як лісостепової) було скотарсько-

хліборобським, більш осілим. Чудові чорноземні ґрунти із запашними луками, континентальний клімат, рівнинна місцевість – найсприятливіші умови для розвитку землеробства, тваринництва, різних промислів і ремесел, створення матеріального достатку та розвитку культури.

Для народної культури Буринщини як частини Слобожанщини, а саме для будівництва, пошиття одягу, фольклору – було властивим поєднання рис козацько-степової України з багатьма побутово-культурними привнесеннями з різних місць переселення.

Позначився і вплив заселення нашої території російськими "служивими людьми", а згодом і переселення російських селян. З етнографічного боку Буринщина знаходиться в смугі своєїрідної перехідної зони між Лівобережжям і Південним історико-етнографічним районом Сумщини. Із середньовіччя ця територія відома як "Дике Поле" ("пусті землі"). Ці традиції помітні також у народній творчості, піснях і танцях, фольклорі, весільних та поховальних обрядах, епічних легендах і переказах, які є свідками відгомину давньоруської духовної культури на Буринщині. Звідки б не пішли наші предки: з Київщини, Чернігівщини, Черкащини – це не має значення. В будь-якому випадку ми, буринці, маємо давньоруську природу.

Стосовно етнічної приналежності території району, до цього часу досконало не вивчено записів літописців, археологічних, антропологічних, лінгвістичних та етнографічних матеріалів.

Вважаю, що дослідження привабить як істориків, так і географів та краєзнавців до першоджерел вивчення історії рідного краю.

Джерела

1. Народне господарство Сумської області // Статистичний збірник. – Харків: Статистика. – 1970. – С. 11.
2. Силенко Л. Мага віра. – США, 1979. – С. 39.
3. Арсеньев К. Статистичні нариси Росії. – 1848 р. – С. 450.
4. РДАДА, Ф. 1209. Оп. 1. 310553. Л. 824 (об.).
5. РДАДА, ф. 1209. Оп. 77. Рильськ. Ед. Хр. 30165 – Л.б/н.
6. РДАДА, лист від 14.11.2013 р. № 849.
7. Атлас історії України // Інститут історії України НАН, Інститут археології НАН. Державне науково-виробниче підприємство "Картографія". – Київ, 2012. – С. 44, 464; Гагін В.І. Де розташований літописний Бирин? // Нариси історії землі Буринської. – Суми: видавництво "Ярославна", 2014. – С. 9–33.
8. S. Kuczynskiego. Ziemię czernihowsko-siewirskie pod rządami Litwy. – Warszawa, 1936. – С. 56, 58, 76, 77, 78, 92, 307, 315.

9. Токмакова І.В. Із літопису с. Красна Слобода Путивльського повіту // Путивльський краєзнавчий збірник. – 2007. – №3.

10. ГАКО. Топографическое описание селений Путивльского уезда (1784 г.). А. Зубова. Ф. Р-30. Оп. 1. Л. 42, Л. 184; Российский государственный военно-исторический архив, РГВИА Ф. ВУА. Оп. 18800, ч. 2. – С. 161.

11. Витяг із постанови Недригайлівського повітового суду від 17 червня 1793 року.

12. Народне господарство Сумської області // Статистичний збірник. – Харків: Статистика, 1970. – С.5.

13. Німенко Н.А., Звагельський В.Б. Грамота XVII сторіччя щодо землеволодіння у Путивльському повіті // СС – № VIII–IX. – С. 120.

14. Руський літопис за Іпатіївським списком. – С. 333. 344, 970, 356.

15 Народне господарство Сумської області // Статистичний збірник. – Харків: Статистика, 1970. – С. 51.

16. Курська губернія: список населених пунктів Путивльського повіту. – Видавництво СПБ, 1868.

ЩОДО ПИТАННЯ ПОХОДЖЕННЯ СУЧАСНОГО МІСТА БУРИНЬ

Роками переповідаються різні легенди про заснування і походження назви міста Буринь. Але жодна з них не має джерельного підґрунтя. Необхідно знайти історичну правду про заснування і походження назви сучасного міста Буринь.

Судячи з археологічних знахідок, поселення були не лише в центрі міста Буринь, але й на його околицях: Голодному, Городку, Колотиловщині, Шилівці.

У 20-х роках XVII сторіччя найстародавніші землі сучасного міста Буринь, дуже багаті на природні вигоди, добре захищені, як самою природою так і могутнім тут форпостом, було роздано царем Михайлом Федоровичем Романовим в ругу Путивльській церкві Великого чудотворця Миколи Великорецького та Ільїнській церкві.

Згідно з дослідженими останнім часом архівними джерелами, територія сучасного міста Буринь на початку XVII сторіччя відома під назвою "Боринські дубровки" [1]. На Кресленику околиць м. Путивль 1690-х років вже позначено "Деревні Борині" [2]. В іншій архівній справі згадується "деревня Биринь" на річці Чаша, населена українцями (черкасами) орієнтовно в період між 1655-1688 роками [3].

Якщо розтлумачити словосполучення "Боринські дубровки" і припустити, що слово "Боринські" походить від слова "бор" – хвой-

Одне із стародавніх приміщень м. Буринь. Колишній власник – Вечорка

ний, зазвичай сосновий ліс, а діброва (варіант – дуброва) – рівнинний ліс з переважанням дубових дерев, то виходить: бор – ліс і діброва – ліс, а "Боринські дубровки" – ліс у лісі? Це – плеоназм (повторення слів, що співпадають за значенням), тавтологія. Термін "діброва/дуброва" має давнє слов'янське походження, слово "дуб" близьке до стародавнього слова "древо", що означає "дерево".

У словосполученні "Боринські дубровки" слово "Боринські" є визначальним для – "дубровки". Назви "Боринські", "Боринь", "Буринь (Бирин)" – однозначні. Таким чином, можна зробити висновок, що колишня назва сучасної території міста Буринь "Боринські дубровки" – споконвічна.

Походження назви "Боринські" в архівних документах до цього часу не знайдено. Можемо лише припустити, що назви: "Боринські", "Бориня" можуть бути запозичені від назви літописного міста Бирин-попередника Бурині [4].

"...Серед списку міст, які оддавна тяжіли до орди, частина мала татарські назви, і які важко сьогодні ідентифікувати, згадується кілька запевне сіверських, таких як Бирин та інші" [5].

Назви річок, городищ були почасти слов'янські, почасти татарські. Це тому, що Слобожанщина з давніх-давен була почасти слов'янська, почасти тюркська. Це було пограниччя Русі й тюрків.

Коли Київ прийшов у запустіння в XII сторіччі, центр російського життя переміщується на північ разом з населенням Русі, яке втікало від кочового степу в ліси, починався новий процес етногенезу на території південної Русі. Залишки полян і сіверян перемішуються з численними тюркськими вже напівосілими племенами – залишками печенігів, половцями, торками, берендеями. Пізніше в цей плавильний котел додаються татари, ногаї. Виникає мішаний слов'янсько-тюркський етнос, що називався "татарськими людьми", а пізніше названий українцями.

Літописне місто Бирин могло існувати ще до татаро-монгольської навали.

У часи Великого князівства Литовського на території Путивльського повіту проживало тюркомовне населення і залишило свої сліди в назвах поселень. У цей період в архівних джерелах згадується літописне місто Бирин, яке, за дослідженнями автора, розташовувалося на околицях сучасного міста Буринь [6]. Тому топоніми "Бирин" і "Буринь" – тюркського походження і в назвах тісно пов'язані між собою. На Буринщині не поодинокі прізвища тюркомовного походження – Кочубей, Куман, Кумер та інші.

*Османська золота монета,
1603–1618 рр.*

Голандський золотий гульден

П.М. Попов писав: "Найдавніша українська людність на Путивльщині розміщалась по р. Сейм і по його лівих притоках річок Конотопці й Чаші та є споконвічною як основна в певній частині Путивльщини" [7].

Наші предки, що проживали на території Буринщини, на пам'ять нам лишили таємничі руїни своїх поселень, свої чарівні вироби, святині, свої могили, які ми й тепер оглядаємо зі священним трепетом у душі.

Проте городища на території Буринщини не досліджені. Якщо б вони були розкопані – виявилось б багато поселень Київської Русі.

На городищі в селі Олександрівка краєзнавці знаходять татарські монети. Серед них – османська золота монета 1603–1618 років. Знайдено також голландські золоті гульдени. Турки могли бути на цій території, коли зіштовхнулися з Московським князівством і Річчю Посполитою в першій половині XVII сторіччя.

Крім слов'янської кераміки, є численні уламки кераміки іншого походження, яка потребує вивчення фахівцями. А це вже матеріальне свідчення того, що тут існувало якесь поселення, або навіть і місто.

Історичні події і факти свідчать: "Територія Ахматових слобід (Воргольське і Липовецьке князівства) може співпадати з бортними угіддями липовецькими і простягатись за його межі до давньоруського городища в с. Самбір (Конотопщина) і далі до сучасного міста Буринь.

Слободу в Липовицькому, вірогідно, слід ототожнювати з територією поблизу сучасних сіл Слобода і Леонтіївка (Буринський район), що розташовані на березі старого русла р. Єзуч.

Розташування Ахматової слободи (баскак Ахмат був збирачем податі у двох князівствах) поблизу сіл Слобода (Буринський район), Нова Слобода (Путивльський район) на одному з притоків р. Сейм давало можливість річками переправляти данину до Курська.

Дорога між Слободами проходила через р. Сейм по броду влітку. Це було зручно, бо річка проходила через усе князівство і могла бути транспортним зв'язком" [8].

В описах старої Малоросії О. Лазаревський зазначає: "В Путивльських писцевых книгах 1628–29 гг. значиться метка уколеному бортному угожю Липицкому, что за рекою Семю, в поместье"...

13 січня 1284 року військо хана Ногая спустошило більшість населених пунктів на території Липовецького і Воргольського князівств, багато людей забрало в полон. Згідно з висновками П.Г. Клепатського, мешканці Ахматових слобід – не черкаси, а русичі й монголо-татари. Значна частина цих осад – це русичі-куряни.

У 60-х роках XX сторіччя розкопано два городища (Бесединське і Лебязке) під Курськом: обидва городища, вірогідно, – рештки Ахматових слобід. На першому виявлено місто Київської Русі.

Стосовно заснування сучасного міста Буринь черкасами (українцями), як це відображено в архівних документах, можна пояснити наступне: назвою "черкаси" офіційно іменувалися українці Середнього Подніпров'я в актах Російської держави, починаючи з XVI сторіччя аж до першої половини XVIII сторіччя. У другій половині XVI і першій половині XVII сторіч в Російських офіційних актах і документах так називались українські козаки. Походження назви "черкаси" в історіографії спірне. Тому звідки переселилися "черкаси" на територію сучасного міста Буринь – з'ясувати важко.

П.М. Попов вважає: "Довгочасний генетичив (в понятті походження, генезис, генетичний зв'язок) звезли з Чернігівської української людності на Путивльщину, що є цікавим фактом для діалектичного вивчення останніх" [9].

У початковій історії міста Буринь, особливо щодо проблеми його походження і назви, є ще багато "білих плям". Тому завданням істориків і краєзнавців залишається дослідження питання про виникнення Бурині.

Джерела

1. РДАДА, Ф. 1209. Оп. 1. 310553. Л. 824 (об.).
2. РДАДА, ф. 1209. Оп. 77. Рильськ. Ед. Хр. 30165 – Л.б/н.
3. РДАДА, лист від 14.11.2013 р. № 849.
4. Атлас історії України // Інститут історії України НАН, Інститут археології НАН. Державне науково-виробниче підприємство "Картографія". – Київ, 2012. – С. 44, 464; Гагін В.І.

Де розташований літописний Бирин? // Нариси історії землі Буринської. – Суми: видавництво "Ярославна", 2014. – С. 9–33.

5. S. Kuczynskiego. Ziemia czernihowska–siewirska pod rządami Litwy. – Warszawa, 1936. – С. 56, 58, 76, 77, 78, 92, 307, 315.

6. Гагін В.І. Де розташований літописний Бирин? // Сіверянський літопис. – 2013. – № 3. – С. 34–44.

7. П.М. Попов, Діалектологічні спостереження на північно-східному кордоні України // Записки історико-філологічного відділу УАН. – 1926. – кн. 5–8. – С. 410–421).

8. ПСРЛ: Летопись по Воскресенскому списку. – СПб, 1856. – Т. VII. – С. 176; Лисий І.А. Звіт про обстеження курганів, городищ і оборонних валів Конотопщини, 1975. (НА ІА НАН України. – ф.о. 1975/61; Бувин А.И. Где находились города Липецк и Воргол, а также другие места, упоминаемые в летописях под 1283–1284 гг. // Труды археологического съезда в Киеве 1899 г. – ТП. – Москва, 1902. – С. 271).

ТАЄМНИЦІ І НЕВІДОМІ СТОРІНКИ В ІСТОРІЇ БУРИНЩИНИ

Князь М.М. Голіцин

За відсутності історичних джерел Буринський край покритий таємницями і невідомістю. Те, що дійшло до нас, не дає повного уявлення про його історію. В архівному фонді Курської казенної палати у переписній книзі малоросіян Севської провінції, міста Путивля і його повіту 1732 року є відомості про деревню Борині, що розташована на р. Чаша [1].

У числі володарів значиться покійний князь Михайло Михайлович Голіцин, син боярина і курського воеводи князя Михайла Андрійовича і потомок Гедеміна, народився в 1675 році. У віці 55 років Михайло Михайлович Голіцин помер у Москві 10 грудня 1730.

У 1702 році Голіцин прославився при штурмі Нотебурга (назва м. Петрокрепость в 1611–1702 роках), де він командував загоном Семенівського полку. Потім загін Голіцина продовжив штурм фортеці, який увінчався успіхом. За цей подвиг Голіцин був нагороджений золотою медаллю, селами і чином полковника [2].

Напевно, саме в цей час він отримав у володіння землі на території сучасної Буринщини. Але постає питання: чому саме ці землі отримав син курського воеводи, потомок Гедеміна Михайло Голіцин? Виявляється, що у 1362 році землі Путивльського повіту були звільнені від монголо-татарських загарбників литовськими військами великого князя Литви Ольгерда Гедиміновича.

Ф. Шабульдо дослідив гіпотетичну можливість існування так званого "ярлика Мамає" на українській землі. На підставі ярлика Абдули (Мамає) 1362 року склав карту земель, подарованих Мамаєм Ольгерду. Серед них є і Бирин, позначений на р. Сейм [3].

Тому, можливо, саме з цих мотивів Михайло Михайлович Голіцин отримав землі на території сучасного міста Буринь, як спадкоємність Гедеміновичів – літописний Бирин. Виявляється, що сучасне місто Буринь має більш давню історію, ніж ми вважали.

Джерела

1. Российский государственный военно-исторический архив. Госархив Курской области, ф. Р-30, оп. 1, д. 184, л. 42.
2. Дирин П. История лейб-гвардии Семёновского полка. – СПб, 1883.
3. Шабульдо Ф.М. Чи існував ярлик Мамає на українській землі? (до постановки проблеми) // Синьоводська проблема у новітніх дослідженнях. – К., 2005. – С. 100–122.

БУРИНЬ – МАЛЬОВНИЧИЙ КУТОЧОК СУМЩИНИ

Сучасне місто Буринь займає дуже зручне географічне положення для розміщення поселенців у різні історичні часи. Розташоване на р. Чаша, лівій притоці р. Сейм, воно має давню історію. До 1926 року – це анклав Путивльського повіту. Рельєф нинішнього міста в сиву давнину був іншим: лісистість, про це свідчать стародавні назви вулиць: Дубровка,

Гайова (Шевченка), повноводна річка Чаша, по ній сплавливали ліс (дуби) до Сейму і потім на Путивль.

На Кресленику путивльських околиць кінця XVII ст. написано: "У верхів'ях Чаші зображено численні ручаї, які впадають у неї, і ліс. Тут же напис: "Вершки речки Чаші. Борынские дубровки".

Річка Чаша була таким собі природним форпостом для захисту від нападників. Бере початок із озера Чаша біля с. Михайлівка. Водоймище знаходиться в центрі м. Буринь, фактично перетинає населений пункт. Він умовно розділений трьома дамбами – переїздами, що не змінюють рівень води на всьому протязі.

Від сучасної вулиці Макаренка через нинішню вулицю Леніна протікав джерельний струмок в напрямку до вулиці Щорса, внизу вулиці Кірова (Копашівка) і перетинав р. Чаша в межах переулку Гая Головенського (Шпиль). Зі сходу в цьому ж районі перетинав річку Чашу струмок Овод.

Перший був із швидкою течією і разом з річкою Чашею вимив у цьому районі шпиль (нині провулок Гая Головенського). На світліні зафіксовано місцевість р. Чаша, де вимитий шпиль. Місцевість шпилью (провулок Гая Головенського) – це стародавнє урочище, а можливо, й городище, і потребує вивчення археологів, істориків.

Нинішня вулиця Піонерська раніше мала назву Переправна. На цій ділянці річки Чаша була переправа на транспортному шляху з Путивля на Ромни.

Інший транспортний шлях з Путивля на Ромни пролягав через Шилівку, переправу (паром) через р. Чаша, далі на Чалищівку і Успенку.

БУРИНЬ: МАЛОВІДОМІ ФАКТИ ПРО ХРАМИ

Інформація про малодосліджені факти храмів Буринщини, переважно розпорошені в історичних джерелах та мистецтвознавчих працях, подана стисло, максимум – із зазначенням основних дат та подій, пов'язаних із храмом.

Час заснування сучасного міста Буринь не встановлено. Згідно з першою письмовою згадкою [1] "деревня" Биринь (Буринь) поселена орієнтовно в 1655–1688 роках путивльським священнослужителем Юрієм Почасєєвим та дияконом Степаном Картавцовим, спадкоємці яких володіли цими землями до 1769 року [2].

Зазначимо, що при заселенні "Дикого Поля" перші переселенці з родинами не лише приводили із собою збіжжя та худобу, вони привозили священників і церковний причт, котрий тоді був близький до народу, бо його вибрала сама громада, приносила богослужбні книги, церковні дзвони і український козацький стиль церков з високими багатоярусними вежами, з двома поверхами основної будівлі (тобто з хорами) та з окремою дзвіницею.

У фонді "Курська казенна палата" Державного архіву Курської області у переписній книзі малоросіян Севської провінції, міста Путивля і його повіту 1732 року є відомості про "деревню Борині": "У числі володарів: Гамалея Іван, піп Іванов Іван, покійний князь Михайло Михайлович Га(о)ліцин, поміщик Анненков Андрій Григорович. Всього в деревні Борині: 65 дворів, хат – 85, душ – 280" [3].

Як бачимо, у переписній книзі деревні Буринь згадується священнослужитель Іванов Іван. Таким чином, можна зробити висновок, що церква 1732 року в Бурині могла існувати.

У "Топографическом описании селений Путивльского уезда (1784 г.) А. Зубова" згадується слобідка "Барынь", де йдеться, що "...вона належить її сіятельству вдові пані генерал-аншефші графині Катерині Сергіївні Гендриковій з дітьми її, в слободі 315 малоросійських дворів, з кількістю душ – 1001... Селище лежить на річці Чаші. У цій слободі дерев'яна церква в ім'я Різдва святого Пророка і Предтечі господнього Іоанна, при якій священно та церковнослужительських дворів три. У них душ сім та її високості колишній будинок дерев'яний і на означеній річці два млини" [4].

На жаль, в краєзнавчих матеріалах Буринщини про дерев'яну церкву в ім'я Різдва святого Пророка і Предтечі господнього Іоанна в Бурині не згадується.

До цього часу маємо відомості лише про два храми у м. Буринь:

дерев'яна церква Вознесіння Господнього, збудована у 1795 році, зруйнована в 70-х рр. XX ст., і мурована Вознесенська (Вольнівська), збудована у 1881 році, зруйнована на початку 30-х років XX ст. [5]. Про церкву в ім'я Різдва святого Пророка і Предтечі Господнього Іоанна в сучасному місті Буринь досліджень не маємо, є лише писемна згадка в архівах.

Крім цього, в м. Буринь була єврейська синагога, розташована в центрі міста, де нині ринок. За даними перепису, в 1939 році в районі проживало 199 євреїв, у т.ч. у м. Буринь – 113 осіб. Також досліджень про них не маємо.

Як відомо, культурне і суспільне життя тісно пов'язані між собою складними причинно-наслідковими зв'язками. Новому поколінню все важче знайти час на розмови з людьми старшого покоління, своїми батьками, бабусями. І далеко не завжди ми збираємося на свята у колі родини, все частіше – друзі, корпоративи.

Тому ті суспільні потрясіння, що виникли на початку XX сторіччя, мусять спонукати творчу інтелігенцію Буринщини відродити втрачені духовні зв'язки з попередніми поколіннями.

Джерела

1. Российский государственный архив древних актов (РГАДА). Архивная справка от 14.11.2013 г. № 849 к архивному делу. Ф. 1209. Оп. 1. 310553. Л. 824 (об.).
2. РГАДА, Ф. 1209, оп. 1, № 10553. Л. 824 (про.) – 825.
3. Государственный архив Курской области (ГАКО). Ф. Р-30. Оп. 1. Д. 184. Л. 42.
4. ГАКО. Ф. Р-30. Оп. 1. Л. 42, Л. 184; Российский государственный военно-исторический архив, РГВИА Ф. ВУА. Опр. 18800, ч. 2, С. 161.
5. Зруйновані храми Сумщини. Мартиролог втрачених святинь. Том II / Автор-упор. Корнієнко О.М. – Суми: Вид-во "Ярославна, 2007.

ІСТОРІЯ ЧЕРЕЗ ОСОБИСТІТЬ

На жаль, про історію сучасного міста Буринь мало хто пише, не відчувається підвищеної зацікавленості у молодого покоління, а тому в декого викликає здивування історична назва місцевості сучасної Бурині – "Боринські дубровки".

Буринці щоденно проходять через міський парк відпочинку повз приміщення Буринського районного краєзнавчого музею, але мало кого цікавить, чому саме на цій споруді встановлена меморіальна дошка, і хто такий Всеволод Павлов? Можливо, це за складних обставин сучасного нашого буття?

Представники роду Павлових започаткували своє володіння в с. Буринь в половині XVIII сторіччя. В родині Павлових, за сімейною традицією, майже всі були Володимирі. 20 січня 1898 року в родині місцевих поміщиків Павлових в родовому маєтку "буринський" с. Буринь Путивльського повіту Курської губернії (в дійсності будівля, в якій нині розміщується фінансове управління райдержадміністрації, на той час одноповерхова) народився Всеволод Володимирович Павлов. Він є онуком колишнього буринського поміщика Володимира Володимировича Павлова (01.10.1837–30.11.1905), який закінчив Київську губернську гімназію 1855 р., підпоручик, статський радник, власник маєтку у с. Буринь. Похований тут же, в Бурині. Саме він спорудив у 1860 році будівлю, на якій встановлена меморіальна дошка на честь видатного нашого земляка Всеволода Володимировича Павлова. Про родину Павлових багато дослідив краєзнавець Олександр Капітоненко. Зокрема, він пише:

"Володимир Володимирович Павлов походить з дворян Тульської губернії. Народився в селі Маригіно Веневського повіту в сім'ї штабс-капітана Володимира Миколайовича Павлова. Згідно з сімейною традицією, закінчив губернську гімназію і в 1855 році вступив юнкером на військову службу в Єгерський (Казанський) полк. У військових походах участі не брав, і в 1860 році, за сімейних обставин, вийшов у відставку в званні поручика

та поселився з жінкою Єлизаветою Петрівною в буринському помісті" [1]. За його підтримки і сприяння була збудована 1898 року церковно-парафіяльна школа при буринській Вознесенській церкві.

Батько Всеволода Володимировича – Володимир Володимирович Павлов (25.11.1864, Буринь –1955, Франція), спадковий дворянин с. Буринь, колишній земський начальник. Відомостей про нього майже немає. Є історична довідка про володіння "Буринське" [2]. Маємо відомості про зв'язок Павлових з музичним життям у Путивльському повіті кінця XIX–початку XX сторіччя.

"17 серпня 1897 року, приміщення Павловського бурякоцукрового заводу. Мета концерту: вистава на користь шкіл в селах Миколаївка і Михайлівка. Репертуар: Комедія – А.Н. Плещеев "Старое старится, молодое растет": комедія в трьох діях. Н.В. Корцин-Жуковського "Под солнцем юга"; жарт в одній дії В.В. Билибіна.

1898 рік, 9 серпня, приміщення Павловського бурякоцукрового заводу село Буринь: вистава на користь жіночої школи в селі Миколаївка Путивльського повіту. Виконавці: Спілка любителів.

1904 рік, 7 березня, приміщення цукрового заводу с. Буринь: музично-літературний вечір на потреби воїнів. Виконавці – гурток любителів музики і співу" [3].

Свого часу буринці, напевне, шанували свого поміщика, бо нинішня вулиця від центру міста до половини нинішньої вулиці Незалежності (далі поселень на той час не було) мала назву імені Павлова.

Слід нагадати, що при відкритті меморіальної дошки наголошувалося, що у подальшому не лише меморіальна плита на стіні краєзнавчого музею, а й одна з вулиць Бурині увічнить ім'я видатного земляка. Але це вже історія. Час іде, нашаровуються нові історичні події, які ми намагаємося відобразити в новітній історії.

Нині про колись відомий дворянський рід нагадують лише кілька споруду райцентрі та вікові дерева - сад родини Павлових. Міський парк відпочинку і досі ще серед людей зветься "Павловським", хоча йому місцеві депутати прилаштували звання імені Миколи Безрукова. А чому не історична назва: "Павлівський"? Про Безрукова також мало хто знає. Не слід підмінити історію. Ім'я Миколи Безрукова слід увічнити в іншому куточку нашого міста. Він також заслуговує на це. До речі, місцева влада павлівський парк по-господарськи приводить в належний стан.

Територія парку привертає увагу фотографів. В соціальних мережах з'являється багато оригінальних фотоетюдів буринського

міського парку відпочинку. Це зацікавлює любителів історії не лише в Бурині, а й за її межами, тому повернемося до життєвого і творчого шляху земляка – Всеволода Володимировича Павлова.

Майбутній мистецтвознавець, один із корифеїв египтології, доктор мистецтвознавства, член Співки художників СРСР, заслужений діяч культури Російської Федерації провів своє дитинство у Бурині та Михайлівці. Навіть навчаючись у престижній московській гімназії Поліванових, адже до Москви переїхала родина, юний Всеволод на період літніх канікул полюбляв повертатись у рідні місця, до неповторної природи півночі України, бо саме вона запала йому в душу на все життя.

Він – автор фундаментальних наукових праць, які й донині слугують посібниками для студентів при вивченні мистецтва Єгипту, Передньої Азії, Близького і Далекого Сходу, античних часів.

Йому також належить серія науково-популярних книг із історії мистецтва, фотостудії, збірки оповідань на природничу тематику.

З огляду на своє походження, В.В. Павлов унікав візитів до Бурині – своєї малої батьківщини, остерігаючись за свою кар'єру та життя. "Адже його тітка Ольга Володимирівна Павлова 1876 р.н., с. Буринь, українка, освіта середня, учителька на дому, дворянка (батько - Павлов Володимир Володимирович, спадковий дворянин с. Буринь, колишній земський начальник), секретар церковної влади за виступ проти передачі будівлі дерев'яної церкви під школу, проведення антирадянської агітації, спрямованої проти заходів радянської влади на селі, була арештована 24.07.1929 р., попередньо протримавши місяць у Конотопському бупрі (будинку примусових робіт) та засуджена 01.10.1929 року до висилки в Казахстан на 3 роки" [4]. Так тодішніми радянськими можновладцями була поставлена крапка у плані з ліквідації дворянського гнізда Павлових.

Така людина, як В.В. Павлов, цілком заслуговує на увічнення своєї пам'яті на малій батьківщині. Помер Всеволод Володимирович 16 лютого 1972 року у Москві, де й похований.

Обставини часу не давали можливості увічнювати пам'ять дворянського роду.

Лише в 2008 році за ініціативи і зусиль Олександра Капітоненка на маєтку Павлових була встановлена меморіальна дошка.

"На відкриття пам'ятної дошки В.В. Павлову з Москви прибули його нащадки: син Володимир Всеволодович, актор театру ім. Єрмолової, заслужений артист РФ, та донька Катерина

Всеволодівна, пенсіонерка, у минулому – науковий співробітник музею Пушкіна.

Вони завітали на урочистості не з порожніми руками. У фонди місцевого музею передано чимало особистих речей Всеволода Володимировича, зокрема, копія однієї з улюблених знаменитим мистецтвознавцем давньоєгипетських статуєток, 16 книг, чимало світлин із неповторною природою, зроблених власноруч В.В.Павловим, та інше.

Перебуваючи на урочистостях відкриття меморіальної плити на честь В.В. Павлова, його діти майже дві години у невимушеній обстановці в актовому залі районної ради спілкувалися з буринцями, ділилися спогадами про Всеволода Володимировича, розповідали про власні життєві долі" [5].

Джерела

1. Мосток. – Ростов н/Д: Новая книга, 2008. – С. 139.
2. Краткие справочные сведения о некоторых русских хозяйствах. – СПб., 1900. – Издание 2. Выпуск 1. – С. 44–45.
3. Горлинская С.Е. Музыкальная жизнь Путивльского уезда конца XIX – начала XX в. (по материалам государственного архива Курской области) // Путивльский краеведческий сборник. – Суми. 2008. – Выпуск 4. – С. 135–141.
4. Книга Пам'яті Сумської області. – Суми. 2007. – Т. 1. – С. 111.
5. Рідний край. – 6 листопада 2008 року. – № 99 (9983).

З ІСТОРИЇ МІСТА БУРИНЬ

м. Буринь, вулиця ім. Дем'яна Бідного

У 1956 році рішенням виконкому Сумської обласної Ради депутатів трудящих № 1256 від 24 грудня 1956 року селу Буринь надано статус селища міського типу. Тоді населені пункти Буринської сільської ради: с. Буринь, с. Велика-Шилівка, с. Мала-Шилівка та селище Буринського радгоспу, які зросли між собою, – були переведені до категорії селища міського типу, і надалі ці поселення стали називатися селищем міського типу Буринь.

Було утворено у складі Буринського району Буринську селищну раду депутатів трудящих із центром у селищі міського типу Буринь, якій підпорядковано селище Буринь, та ліквідовано Буринську сільську раду [1].

Згідно із сучасним адміністративним поділом, м. Буринь, с. Велика Шилівка – це вулиці: Червоний прапор, Суворова, Чубаря; с. Мала Шилівка – вулиці: 18 партз'їзду, Шкільна; селище Буринського радгоспу – вулиці: Нова, Центральна, Чехова, Радгоспна, Трудова, Лікарняна.

Центр міста Буринь. Приміщення районного Будинку культури

Є історична довідка відносно селища Буринського радгоспу (подається в оригіналі) [2]. 31 липня 1964 року селище міського типу Буринь віднесено до категорії міста районного підпорядкування.

У 1958 році розпочалося і в 1964 році завершено будівництво приміщення районного Будинку культури на 500 місць. Починаючи з 1920 року, культурним центром міста Буринь був клуб та народний будинок Буринського цукрозаводу. В 1928 році завершено будівництво типового приміщення робітничого клубу цукровиків на 300 місць. Перед війною і до 1964 року районний Будинок культури розташовувався в приміщенні Вознесенської дерев'яної церкви.

Сучасне приміщення районного Будинку культури знаходиться на майданчику, де раніше був стародавній цвинтар і фруктовий сад. Ця вулиця мала назву Загоридовка, нині – Першотравнева.

Джерела

1. Рішення №1256 виконкому Сумської обласної Ради депутатів трудящих від 24 грудня 1956 року.
2. Краткие справочные сведения о некоторых русских хозяйствах. . – С.-Пб., 1900. – Издание 2. Выпуск 1. – С. 44–45.

СВЯТИНІ НАШИХ ПРЕДКІВ

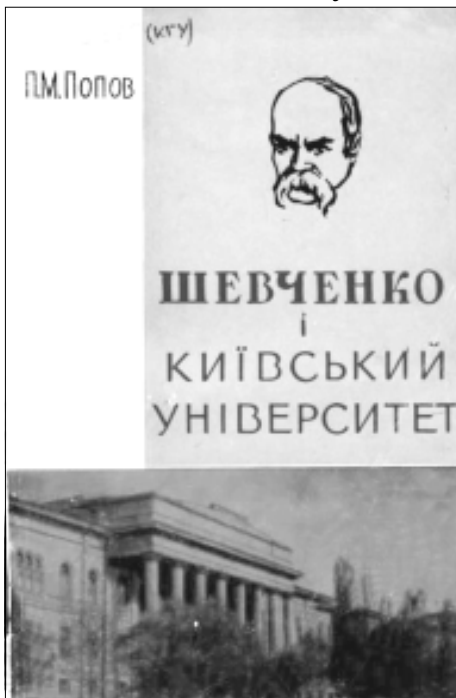
У пошуках чогось справжнього ми прагнемо доторкнутися до нашої історії, звертаючись до своїх предків, шукаємо відповідь на питання: "Хто ми? Звідки ми родом? Куди йдемо?" Це особливо актуально у наш час, коли зв'язки між поколіннями ослаблені, а багато важливих документів втрачені в результаті низки воєн і революцій.

Переглядаючи архів Буринської районної газети за 1978 рік, зацікавила публікація під рубрикою "Створимо музей" [1]. Газета виступила з ініціативою, що захопила багатьох жителів Буринщини, – створити в місті краєзнавчий музей. Редакція звернулася до буринців із проханням переглянути свої домашні "архіви" і принести документи, фото, речі чи розповіді про видатних людей, які, на їхню думку, можуть стати експонатом музею.

Жителі міста і району відгукнулися на прохання редакції. Так, в газеті була надрукована розповідь вчительки К.М. Прокопенко з Черепівки про нашого земляка – художника В. Решедька. Катерина Михайлівна повідомляла також, що вона має у власній бібліотеці книгу, написану відомим літературознавцем, нашим земляком П.М. Поповим. Книга називається "Шевченко і Київський університет", вона з автографом автора, датованим 24 грудня 1964 року.

Нагадаємо, що у 1930 році професор П.М. Попов започаткував наукові шевченківські експедиції "Слідами Шевченка", матеріали якої лягли в основу його книги "Тарас Шевченко про народну творчість" (1952). Під час експедиції кіностудія Київського державного університету зняла науково-популярний фільм "Шляхами Тараса".

Книга П.М. Попова "Шевченко і Київський університет: до 150-річчя з дня на-

родження поета / П.М. Попов. – Київ, 1964. – 80 с." – монографічне дослідження, присвячене вивченню зв'язків Т. Г. Шевченка з Київським університетом, з його викладачами й студентами. Робота виконана на документальному архівно-історичному та літературному матеріалах з дослідженням та використанням даних з відповідних місць Шевченкової поезії та прози. В ній є низка раніше не освітлених або мало освітлених екскурсів, наприклад, уточнення конкретної роботи Шевченка в Археографічній комісії при Київському університеті.

Книга може бути свого роду провідником при ознайомленні з історією університету епохи Шевченка. Вона розрахована на викладачів вузів і середніх шкіл, студентів та широке коло читачів [2].

Вчений тривалий час листувався з літературним гуртком, яким керувала К.М. Прокопенко.

Картини В. Решедька і книгу з автографом П.М. Попова вчителька обіцяла при першій нагоді передати до музею.

Для музею в Бурині деякі документи передала комсомолка 1920-х років Г.А. Гладченко. Це листування з колишнім редактором нашої районної газети Г.І. Васильченко, кілька фото періоду навчання Галини Андріївни в ФЗН, світлина українського радянського поета Пилипа Рудя (цінна тим, що вона – поки що єдина в нас), а також знімок першого в Бурині зведеного хору, зроблений у п'ятдесятих роках, фото перших сільських фестивалів самодіяльного мистецтва (Г.А. Гладченко після війни працювала директором Воскресенського сільського Будинку культури) та інше.

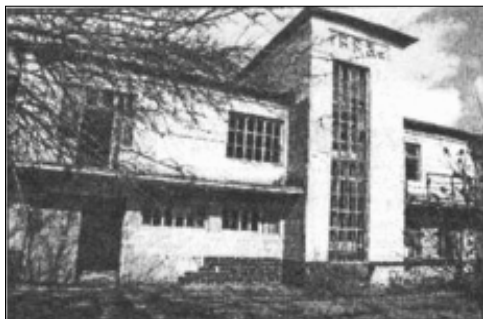
Цікаве життя прожив комуніст з 1930 року, житель нашого міста Ф.П. Кузнецов. Служив матросом на Балтійському флоті в Ленінграді, працював на будовах перших п'ятирічок, захищав Вітчизну від фашистської навали в Севастополі, Новоросійську. Федот Петрович, дізнавшись про те, що збираються матеріали для краєзнавчого музею, передав до нього дуже цікаві документи, які дбайливо зберігалися в сім'ї Кузнецових. Один із цих документів – оформлена відомими радянськими художниками Грамота ударника п'ятирічки та квиток ударника, видані йому на одному із заводів міста Орджонікідзе в 1933 році. Ці експонати знаходяться в Буринському районному краєзнавчому музеї.

Виявляється, що заснування краєзнавчого музею в м. Буринь розпочато ще в 1978 році. Офіційно Буринський районний краєзнавчий музей відкрито в 1982 році.

Джерело

1. Газета "Прапор Леніна". – 2 вересня 1978 року. – № 106 (4867).
2. Попов П. М. Шевченко і Київський університет. – К., 1964. – 80 с.

БУРИНЬ: ЗРУЙНОВАНА ЄДИНА ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ І КУЛЬТУРИ

Робітничий клуб Бури-
нського цукрозаводу – єдина
архітектурна пам'ятка міс-
та Буринь, збудована в
стилі конструктивізму в
1928 році за проектом відо-
мого українського архітек-
тора Сергія Вікторовича
Григор'єва, окремі споруди
якого увійшли до архітек-
турної спадщини ЮНЕСКО.

Нині ця унікальна будівля безжалісно зруйнована.

Спочатку "нові власники" вирізали метал, а потім розібрали по цеглині об'єкт історичної цінності – Буринський цукрозавод, корпуси якого побудовані ще в 1895 році.

За це ніхто не поніс відповідальності згідно із законодавством України про збереження культурної спадщини як основи культури. І хоч будівлі клубу не повернути, але пам'ять в історії Буринщини слід залишити для майбутніх поколінь.

Окрім архітектурного значення, клуб як пам'ятка – це перлина і локомотив культури райцентру початку ХХ сторіччя аж до часу руйнації будівлі.

У січні 1920 року в приміщенні заводууправління Буринського цукрового заводу відкривається клуб та народний будинок цукровиків.

У 1925 році розпочалось і в 1928 році завершилось будівництво типового приміщення робітничого клубу на 300 місць. В клубі працювали: музично-духовий оркестр, хоровий, драматичний гуртки, спортивні секції, футбольна команда, відкрито бібліотеку, в якій нарахувувалось 2500 примірників книг.

Клуб став центром культури не лише цукровиків, а й усієї Бури-
ні. В ньому було організовано показ кінофільмів, виступали ама-
торські колективи й артисти. Регулярно виходили випуски стінної
газети "Рабочая пчела". Поет і журналіст Пилип Сергійович Рудь
у 1930-ті роки працював редактором багатотиражки Буринського
цукрозаводу "За більшовицькі темпи" ("Бурынъ, Бурынский
район". Архів оригіналу за 2013-07-08. Процитовано 2010-07-17).
Культпрацівником і завідуючим клубом був Борис Федорович
Кореньков. Одним із перших керівників духового оркестру був Іван

Семенович Носков (головний бухгалтер заводу), з 1948 року – Михайло Сафонович Назаренко. Хор, створений у 1928 році, став основою хорового мистецтва в районі. Діяв спортивний майданчик.

В клубі було відкрито бібліотеку, в якій нараховувалось 2500 примірників книг. Бібліотека виконувала функцію районної й мала відділи: абонемент, дитячий відділ, читальний зал. У 1941 році при окупації міста гітлерівцями читачі бібліотеки розібрали книги по домівках, аби зберегти їх. У 1943 році, після звільнення Бурині від окупантів, бібліотека відновила свою діяльність. Люди приносили ті книги, які вдалося врятувати. Книжковий фонд становив 400 примірників.

При клубі працював вечірній відділ робітничого факультету, створеного Київським агроінженерним інститутом. Це значною мірою впливало на підвищення культурно-освітнього рівня робітників заводу. Культармійці вели навчання у 8 гуртожитках лікнепу. Працювали секції політосвіти.

У робітничому клубі Буринського цукрозаводу в місті Буринь (на той час Чернігівської області) в 1932 році Болеславом Людговичем Лучицьким був створений аматорський театр цукрового заводу, на базі якого у жовтні 1933 року був заснований театр, що тепер відомий як Ніжинський український драматичний театр імені М. Коцюбинського. Театр було засновано постановою Чернігівського обласного відділу народної освіти.

Біля витоків театру стояли: Б.Л. Лучицький, А.Л. Лучицька та Б.Б. Лучицький. Відкрився театр 6 лютого 1934 в Бурині на сцені клубу цукрозаводу виставою "Украдене щастя" Івана Франка.

У 1930-х роках театр в Бурині (на той час Чернігівської області) працював під назвами: Перший робітничо-комуністичний театр Чернігівщини, Перший робітничо-колгоспний театр Чернігівщини.

Син Юрія Володимировча Назарова Володимир Юрійович згадував: "Коли Болеслав Людвигович 1932 року в містечку Буринь організував драматичний гурток при будинку культури місцевих цукровиків, до нього приєдналися близькі. Жили при клубі, усім було важко, але потяг до культури в усіх був великий. Люди приходили на вистави зі своїми гасовими лампами, ставили їх перед рампою, щоб освітити сцену. Самодіяльний театр виступав у селах району та багатьох містах області, де мав великий успіх серед глядачів. Наприкінці лютого 1938 року театр переве-

дено на постійне місце розташування до Ніжина і затверджено право носити ім'я М. Коцюбинського. Та все ж, батьківщина цього театру – Буринь.

Під час фашистської окупації м. Буринь з 16 вересня 1941 року по 7 вересня 1943 року клуб Буринського цукрозаводу не припиняв своєї діяльності. Старожили розповідають, що в клубі організовувались аматорські концерти, навіть заїжджі гастролери за платню показували вистави "Сватання на Гончарівці" за п'єсою Григорія Квітки-Основ'яненка та "Наталку-Полтавку" за п'єсою Івана Петровича Котляревського.

У подальшому після війни робітничий клуб цукрозаводу слугував як центр культури в м. Буринь і як громадсько-політичний центр району. В ньому проводилися не лише культосвітні заходи, а й заходи, пов'язані з громадсько-політичним життям району. Клуб відігравав роль культурно-спортивного комплексу. Поряд із клубом споруджений добротний стадіон, на якому організовувалися не лише спортивні заходи, а й культурно-масові – районного значення. Зокрема, проводилися свята пісні і танцю, сільськогосподарські виставки.

23 травня 1954 року, неділя. У святкове вбрання одягнутий стадіон Буринського цукрокомбінату. Тут проходить святкування з нагоди 300-річчя возз'єднання України з Росією. Після урочистої частини розпочинається свято пісні і танцю. Зведений хор району у кількості понад 2000 співаків виконує Гімн Радянського Союзу і Гімн Української РСР, пісні "Партия, слухай родная", "Песня о Родине", "Мы за мир" та інші. З імпровізованої сцени один за одним виступають колективи художньої самодіяльності колгоспів, заводів, шкіл району. Автор на цьому святі був присутній.

Сільськогосподарські виставки в Бурині проводилися з 1954 по 1958 рік включно.

На стадіоні Буринського цукрозаводу для організації виставок відводилась постійна територія. Вони супроводжувалися оглядом художньої самодіяльності, культурних досягнень району, екскурсіями на кращі господарства і підприємства.

Так, 12 вересня 1954 року відбулася суто українська хліборобська виставка з ініціативи колгоспників Буринщини. На ній переважали натуральні експонати, організовувалися фотовиставки і огляди господарства в натурі. На площі біля клубу розташовувалися 29 павільйонів колгоспів, ЗМТС, всіх відділків радгоспів Буринського та Першотравневого цукрокомбінатів, стенди місцевої промисловості і промислової кооперації, середніх та семирічних шкіл.

У цій виставці брав участь і автор. На той час працював завідувачим клубом в с. Михайлівка, і колектив аматорів клубу брав участь у концерті на виставці. На стадіоні зібралося близько 5 тис. відвідувачів.

10 травня 1930 року в приміщенні робітничого клубу була проведена перша районна партійна конференція. В клубі організували показ кінофільмів, виступали самодіяльні артисти. Першого травня 1937-го року в робітничому клубі була встановлена звукова апаратура для кіноустановки.

У 1960–1980-ті роки значно розширилась база для культурного дозвілля робітників заводу і всієї Бурині. Працювало 9 колективів аматорського мистецтва, серед них – вокальний ансамбль і хор, якими керував Проценко В.Д. Існували три комплекти духових оркестрів. Керівником духового оркестру були Однолетко А.С. та Осадчий В.М. Діяв драматичний колектив, керівниками якого були Надточій Б.Ю. та Дядюра В.І. Проводились урочисті концерти для громадськості міста. Демонструвалися фільми на широкому екрані. На танцювальному майданчику веселилась молодь. Крім того, в клубі працювала більярдна. До послуг робітників була бібліотека, яка нараховувала 10 тис. примірників книг, завідувала закладом Дядюра В.І.

У червні 1967 року на районному святі пісні і танцю виступав хор в кількості одної тисячі співаків. Під звуки духового оркестру виконувалась пісня "Реве та стогне Дніпр широкий". Диригентом хору був Однолетко А.С. Автор у цей час працював завідувачим відділом культури райвиконкому, на який покладался основний тягар підготовчих заходів свята.

Про роль і місце в культурному житті Буринщини клубу цукровиків є окремі дослідження автора, зокрема, "Перлина і локомотив культури райцентру" ("Рідний край", 15 квітня 2009 р.), "Тетральні витоки Буринщини" ("Рідний край", № 48 від 17 червня 2009 р.) та інші. У Буринському районі Сумської області на обліку перебуває чотири пам'ятки архітектури.

1. Робітничий клуб цукрозаводу, 1928, м. Буринь, вул. Садова.
2. Цукровий завод № 17 товариства Курських цукрових та рафінадних заводів 1895-1912 р.р., 1895-1912 р.р. (іст., архіт.), м. Буринь, вул. Свободи, 4,5.

3. Миколаївський цукровий завод спадкоємців Курдюмова І.С. (виробничий корпус, цукрові склади, контора заводу, робітнича казарма), кін. ХІХ ст., с. Слобода.

4. Садибний будинок цукрозаводчика Курдюмова А., 1913, с. Слобода.

БУРИНЕЦЬ МИКОЛЕНКО НЕЧИПІР МИРОНОВИЧ – КОЛИШНІЙ ДИРЕКТОР ВСЕНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

Хто був на Соловках – усіх вражає холодна краса місцевої природи. Здається, що лише сам диявол міг додуматися зробити серед такої краси таке пекло.

На Соловки був запрошений наш земляк Нечипір Миронович Миколенко. Про це згадує Семен Підгайний, український історик і громадський діяч української діаспори, у книжці "Українська інтелігенція на Соловках", виданій у 1947 році. Він був у засланні на Соловках у період з 1933 по 1941 роки.

С.О. Підгайний дає короткі розповіді про перебування у таборі 43 осіб. З більшістю із них він був особисто знайомий на Соловках. Серед них був і Нечипір Миронович Миколенко – один з керівників у Головному управлінні науковими установами, згодом директор Київської Всенародної бібліотеки. Автор дослідив архівні матеріали про життєвий і творчий шлях нашого видатного земляка.

З 15 квітня 1930 року директором Всенародної бібліотеки України (нині - Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ), найбільша за обсягом фонду та площею приміщень бібліотека України, головний науково-інформаційний центр держави) став Миколенко Нечипір Миронович (Ніколенко Никифор Миронович – за документами НКВС) [1], 1888 року народження, уродженець с. Шилівка Буринського району Чернігівської області (нині Сумська область).

Н.М. Миколенко

З 15 квітня 1930 року директором Всенародної бібліотеки України (нині - Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ), найбільша за обсягом фонду та площею приміщень бібліотека України, головний науково-інформаційний центр держави) став Миколенко Нечипір Миронович (Ніколенко Никифор Миронович – за документами НКВС) [1], 1888 року народження, уродженець с. Шилівка Буринського району Чернігівської області (нині Сумська область).

Закінчивши Дяківську двокласну школу (нині Буринського району) в 1904–1907 роках, навчався в Курській учительській семінарії, отримавши звання вчителя початкового училища, у 1907–1917 роках вчителював на селі і одночасно у 1915–1917 роках був слухачем Харківського комерційного інституту, який, проте, не закінчив.

Після Лютневої революції Миколенко вступив до харківської організації РСДРП, а у 1919 році став членом ВКП(б). У 1918 році він працював завідувачим шкільним відділом Харківського губернського управління народної освіти, у 1919–1922 роках служив у Червоній Армії, де читав лекції з соціально-економічних дисциплін на командних курсах.

У 1922 році Миколенко очолював Наросвіту у Києві, у 1923 році працював секретарем Бердичівського окружного КП(б)У, у 1924–1925 роках – завідувачим київською Губпартшколою, викладачем політекономії, у 1926 році – деканом соціально-економічного факультету Київського інституту народного господарства, завідувачим агітаційно-пропагандистським відділом Жовтневого райкому КП(б)У м. Києва, у 1927 році – зав. агітпропом Київського окружного КП(б)У (невдовзі був знятий з цієї посади з "політичних причин").

З кінця 1927 року по 1930 рік Миколенко – директор (ректор) КІНГУ, з 1930 року – директор ВБУ і одночасно завідувачий Київським обласним відділом наросвіти. У березні-жовтні 1932 року був також завідувачим культурно-пропагандистським відділом Обласної ради профспілок [2].

Отже, партія кидала Миколенка на різні ділянки "культурного і партійного будівництва", причому часто не лише з посади на посаду, а й одночасно тримаючи на кількох. Мабуть, давався взнаки так званий кадровий голод, або належність Миколенка до когорти "своїх" людей.

У КІНГУ, куди Миколенко перейшов, як він сам висловився, з осадом інтелігентської гіркоти, почалося його "цькування з боку партійної професури на чолі з Марченком, у складі Посвольського, Іванушкіна, Ліберберга та ін." [3]. Чи то він був з іншого партійного клану, чи то їм не сподобалося, що ректор навіть не мав вищої освіти, та й досвіду роботи у вищій школі. Згодом на слідстві Миколенко скаже, що причину цькування він вбачав у власній національній приналежності, і це підштовхнуло його до кіл націоналістично настроєних людей [4].

В архіві бібліотеки зберігається дуже мало матеріалів про діяльність Н.М. Миколенка. Серед них – його звітна доповідь з аналізом роботи ВБУ, де він використав настанови, схвалені Всеукраїнською бібліографічною нарадою у Києві 1931 року, згідно з якими 1931–1932 роки у бібліотеці, як і в інших установах, стали роками "самокритичного визнання попередніх помилок у світлі марксо-ленінської методології".

А у 1933 році ВБУ перевірjala урядова комісія, яка "виявила ціле кубло націоналістичних класово-ворожих сил, що всю свою

діяльність скеровувало в напрямку пропаганди нацдемівщини, запроваджуючи в життя ВБУ методи буржуазної бібліотечної практики і насаджувало ворожі теорії в бібліотекознавстві" [5].

"Націонал-фашистськими шкідниками" були визнані майже 40 осіб: директор Н.М. Миколенко, його заступник В.Ф. Іваницький, учений секретар Є.М. Марківський, заступник директора з наукової роботи А.М. Яременко, керівник відділу опрацювання В.О. Козловський, заступник керівника консультативного відділу Т.П. Олексів, зав. відділом книгокористування О.Є. Карпінська, науковці: О.Г. Кисіль, Г.І. Коляда, К.О. Копержинський та ін.

У архіві Сергія Івановича Маслова збереглася чернетка його промови на захист Н.М. Миколенка на "чистці" партійної організації ВУАН 4/17 липня 1933 року з поміткою *non dictum* – не виголошена: "Приєднуюсь до т. Козловського: т. Миколенко дійсно віддає мало часу бібліотеці. Проте роки, коли на чолі ВБУ стоїть т. Миколенко (з квітня 1930), були роками перебудови бібліотеки в напрямку щільної ув'язки її роботи з завданнями соціалістичного будівництва". Тут же згадувалося про статтю М. Любченка та В. Нетреби "Теорія й практика класового ворога" [6], в якій проводився аналіз статті Миколенка "Національна справа і наукові робітники Києва" у "Бюлетені СНР" за 1929 рік. Автори обвинувачували Миколенка в намаганні відірвати Україну від СРСР, в закидах на адресу партії в проведенні великодержавницької шовіністичної лінії.

26 липня 1933 року у "Пролетарській правді" була опублікована постанова Київського обкому КП(б)У від 21 липня 1933 року: "Обком ухвалює: 1. Вивести Миколенка з керівних партійних і радянських органів. 2. Зняти Миколенка з посад зав. обл. ВНО та директора ВБУ. 3. Виключити Миколенка з лав партії". 28 липня в цій же газеті у статті "Бур'ян" з критикою на його адресу виступив С. Якубовський.

Наслідком цього стало слухання справи Миколенка на засіданні комісії "чистки" партосередку ВУАН (протокол № 6 (28) від 31 липня 1933 р.), Там констатували: партстягнення мав, знятий за постановою ЦКК. Мав збочення: в статтях, розміщених у пресі та в бюлетені Київської секції наукових робітників, посідав позиції місцевого націоналізму та правого опортунізму. Висновок: як класового ворога, буржуазного націоналіста, що прийшов до партії та залишився в ній для боротьби з нею, - з лав партії виключити. Отже виходить, що спочатку було рішення обкому, а тоді вже партосередку ВУАН.

С.І. Маслов зберіг оголошення про подібні заходи: "10/VII [1933]

продовжується "чистка" партосередку ВУАН. Присутність поза-партійних членів нашого колективу обов'язкова. МК вестиме облік присутніх і даватиме щодня зводку до райкому про присутність на зборах та про причину відсутності" [7].

У Н.Д. Полонської-Василенко про ці події написано так: "Цілком ясні причини загибелі одного з видатних партійних діячів Академії – Н. Миколенка. Він був директором ВБУ, деякий час секретарем партосередку ВУАН, членом якоїсь із комісій. ...Закликаний на "чистку", Миколенко відмовився давати пояснення на запити й закиди з боку комісії та заявив, що він переконаний в тому: що б він не казав - це не вплине на їх рішення, бо винний уже через те, що українець, і кинувши на стіл партійний квиток, вийшов із зали. Вночі його заарештовано". Мабуть, не зовсім так, бо заарештували його майже через місяць.

26 липня 1933 року Н.М. Миколенко передав справи А.М. Яременку [8]. Нечипір Миронович розумів, чим усе це може для нього закінчитись. Він написав апеляцію на ім'я Д.З. Мануїльського щодо відновлення в партії, але про всяк випадок перейшов на нелегальний стан, переховувався. За свідченням А.М. Яворської, дружини відомого вченого, хотів виїхати за кордон. Проте 27 серпня 1933 р. був заарештований [9].

Підставою для арешту Миколенка були свідчення директора видавництва "Рух" і голови правління Української радянської енциклопедії А.А. Біленького-Березинського від 4 травня 1933 року про існування осередку УВО в Києві, керівну роль у якому начебто відігравав Н.М. Миколенко. Ці свідчення згодом підтвердили інші заарештовані. Так, Л.М. Левицький на допиті 23 серпня 1933 р. зазначив: "У цій же бесіді Шумський і висунув переді мною завдання добиватися просунення Миколенка на керівну партійну роботу, Миколенко... висував на перше місце відповідну розстановку сил і пропаганду наших ідей".

За цією справою також були засуджені: І.Л. Врона – ректор Київського художнього інституту, зав. Київською філією Держвидаву України, пізніше – зав. сектором літератури і мистецтва обкому КП(б)У; М.Л. Баран – директор Київської філії Інституту літературознавства; Л.М. Левицький – член бюро міськкому партії, відповідав за політичне керівництво науковими закладами Києва та інші.

Крім них, за справою ще проходили: Семко С. – ректор ІНО, Черняк Є.Й. – заступник директора Всеукраїнського НДІ історії культури, Синяк І.М. – директор лінгвістичного інституту, Кондрат І.І. – вчений секретар Президії ВУАН, наукові співробітники

ВУАН Камишан, Шуран, секретар осередку ВУАН Артемський, співробітник ВБУ та видавництва "Рух" Яворський А. та інші.

Зазначимо, що проходили за справою одні, а засуджені були інші. Якийсь заздалегідь розроблений сценарій. У другій половині 1950-х років І.І. Врона розповів, як це робилося. Під час слідства в 1933 році він трактував обвинувачення в антирадянській діяльності як безгрунтовне і безглузде, проте слідчий твердив, що йому все відомо і вимагав зізнатися. Після відмови Врони слідчий попросив охарактеризувати ряд названих ним осіб.

У протоколі ці характеристики були викладені тенденційно, з політичними оцінками й штампами, яких в'язень не давав. Можливо, так було і з Н.М. Миколенком, який підписав протокол про те, що з 1927 року входив до "дрібнобуржуазної контрреволюційної організації, яка керувалася колишніми лідерами ... націоналістичних партій боротьбистів і утопістів Шумським, Максимовичем та ін.

У протоколі зафіксовано 28 прізвищ членів цієї організації. Програма організації, за свідченням Миколенка, ніде не фіксувалася, визначалася "ідейно-політичними поглядами Шумського-Хвильового, а в економічних питаннях – Волобуєвим, ведучи до відторгнення Радянської України від Радянського Союзу" [10].

Практична діяльність ішла за двома лініями – за лінією ідейно-виховною в організації і за лінією пропаганди своїх поглядів поза її межами. Перша, по суті, складалася з того, що "члени організації" давали один одному для читання нові твори, наприклад п'єсу М. Куліша "Мина Мазайло", нарис М. Хвильового "Україна чи Малоросія", журнал "Наша правда" з матеріалами про розвал у КПЗУ, лист В. Леніна з національного питання до Л. Троцького.

Кілька разів вони збиралися в когось вдома, щоб обговорити питання наступної наукової конференції, виробити спільну лінію поведінки, кого треба висувати, відводити і т.п. Цілком можливо, що це все правда, а не вибита слідчим самообмова. Для демократичної держави тут нема складу злочину. Для тоталітарної виявилося достатньо для арешту і концтабору.

В архівно-слідчій справі Миколенка є цікавий документ: заява співкамерника, який вважав за свій обов'язок довести до відома органів ГПУ зміст бесіду камері. За його свідченнями, Миколенко говорив: "1) Україна на краю загибелі, сім мільйонів населення України вимерло з голоду, господарство доведено до повного розвалу, і щоби замазати це перед очима маси, треба видумати якусь контрреволюційну організацію і всю вину звернути на нас, от вони і видумали УВО і звернули всю вину на неї. 2) ... політика

партії, яка зараз провадиться, цебто примусова колективізація, довела до руйнації цілої країни, винищуючи населення цілком (голод, висилка, ув'язнення тощо).

Україна такого утиску ще ніколи не знала, якого вона зазнала зараз. Україну зараз душать євреї, що позасідали на керівні посади. Як приклад Миколенко вказав, що в політбюро ЦК КП(б)У є тільки один Чубар українець і Косіор поляк... 3) Що стосується арешту багатьох контрреволюціонерів, Миколенко сказав: "і це добре, чим більше людей пройде камеру ГПУ, тим краще, цебто що ці люди будуть цілком проти партії, яка всеціло старається лише для Росії". 4) По справі історичного матеріалізму він сказав, що матеріалізм зараз нічого, він застарілий, зараз про матерію всі комсомольці говорять, не знаючи, що таке матерія. Раніше матерія – це був атом, зараз атома немає, він розстріляний, є тільки електрон, а що таке електрон? Чи це не є той же абсолютний дух (рух). Трудно сказати. Розум людини до цього ще не дійшов, єсть якась вища сипа..." [11].

Здається, що у 1933 р. людина не могла так думати, але "документ" підписаний і датований 17 грудня 1933 року. Величезний простір для розуміння світогляду Нечипора Мироновича.

Після таких "доказів" цілком логічним є обвинувальний висновок від 21 грудня 1933 року на шести (!) сторінках, на підставі якого судова трійка при колегії ГПУ УСРР від 14 лютого 1934 року ухвалила ув'язнити Н.М. Миколенка у виправно-трудоий табір терміном на 5 років. До речі, більшість його посправників, відбувши подібне покарання, вижили і повернулися. Миколенко, незважаючи на діагноз "неврастенія", що був встановлений йому тюремним лікарем 20 січня 1934 р., міг теж вижити.

25 листопада 1937 р. трійкою УНКВС Ленінградської області Н.М. Миколенко був засуджений до вищої міри покарання. Вирок виконаний 8 грудня 1937 р. [12].

У 1959 році до прокурора Київської області з проханням переглянути справу батька звернулася дочка Миколенка – Зоря Никифорівна Курченко. І тут з'ясувалося: Біленький-Березинський А.А., свідчення якого привели до арешту Н.М. Миколенка, систематично займався провокаційною діяльністю, надавав органам ГПУ хибні дані, сприяв фальсифікації слідчих матеріалів і використовувався працівниками Секретно-політичного відділу ГПУ-НКВС УСРР Пустовойтовим, Козельським, Долинським, Грушевським і Шереговим як провокатор і лжесвідок. Всі особи, виписки зі свідчень яких були використані як докази вини Миколенка, були реабілітовані, і кримінальні

справи на них припинені за відсутністю складу злочину.

Ніяких доказів його участі у контрреволюційній організації, крім його самообмови, у справі немає [13].

З серпня 1960 року Президія Київського обласного суду постановила: рішення судової трійки стосовно Н.М. Миколенка відмінити і справу припинити за недоведенням обвинувачення, тобто реабілітувати його.

Можливо, хтось має відомості про життєвий і творчий шлях Миколенка Нечипора Мироновича (Ніколенко Никифор Миронович) – їх можна передати дочці, Зорі Никифоровні Курченко.

Джерела

1. Відділ стародруків НБУВ. Щоденник відділу стародруків 1929–1933 р.р. – С. 36.
2. ЦДГО України. Ф. 263, спр. 51713-ФП. – Арк. 40, 74.
3. Там само. – Арк. 41.
4. Там само. – Арк. 42.
5. Архів НБУВ, од.зб. 422. – Арк. 1.
6. Комуніст (Харків). – 24 липня 1933 р. – № 183/4242.
7. ІРНБУВ, ф.33. од. зб. 2775-2780. – Арк. 7.
8. Відділ стародруків НБУВ. Щоденник відділу стародруків 1929-1933 р.р. – С. 268.
9. ЦДАГО України. Ф. 236. спр. 51713-ФП.
10. Там само. – Арк. 44.
11. Там само. – Арк. 67.
12. ЦДАГО України. Ф. 263 спр. 51713-ФП. – Арк. 147.
13. Там само. – Арк. 136–138.

При підготовці статті використано: www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document?id..

БУРИНЩИНА: СЕЛЯНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ В РОКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тема селянського повстанського руху на Буринщині в українській революції 1917–1920 років не досліджена. Автор цих рядків дослідив деякі відомості про участь жителів краю в повстанському русі в роки громадянської війни.

Революція 1917 року поділила людей на кілька таборів: білі, червоні, монархісти, прибічники Центральної Ради, анархісти, байдужі до політики - всі були втягнені в страхіття, що звалосся громадянською війною. Страшні часи переживали люди після революції, що проголосила "мир, справедливість, братерство". Тому й михайлівцям в ті часи важко було розпізнати, хто "свої", хто "чужі" [1].

Після Жовтневої революції 1917 року в район поверталися солдати, які принесли звістку про перемогу Жовтневої революції. Прибув у рідне село з російської армії і Чуенко Оврам Федорович, 1885 року народження, уродженець села Михайлівка, унтер-офіцер царського війська. Мабуть, служив у драгунському кавалерійському полку, бо збереглася світлина, де він на коні.

Участі в революційних подіях 1917 року і громадянської війни він не брав. Був нейтральним, людиною віруючою. За радянської влади не став прибічником більшовиків.

У перші роки більшовицької окупації та протягом 20-х років на території області діяли численні повстанські загони, пов'язані з петлюрівською еміграцією. Боролися червоні гайдамаки проти червоних гвардійців.

У центрі села Олександрівка знаходиться могила, в якій поховані учасники громадянської війни. Разом з іншими і жителі села - Геращенко Василь Васильович, Глобенко Кузьма. Десять чоловік із села перевозили зброю до міста Конотоп.

На під'їзді до м. Конотоп їх оточили гайдамаки. Вісім чоловік втекло, а двох (Геращенка, Глобенка) було схоплено гайдамаками. Закованих кайданами, їх привезли на сільське кладовище, де і розстріляли.

Гайдамаки вбили Оврама Федоровича Чуенка в січні 1918 року в селі Михайлівка, коли він приїхав у село до своєї родини: хтось доніс про його прибуття. Оврам Федорович сховався в одному з дворів у погребі, та донесли і про це.

Гайдамаки почали бити всіх членів сім'ї, де ховався Чуенко. Коли дійшла черга до трьохлітньої дитини, мати не витримала і розповіла, де знаходиться Оврам. Його схопили і повели до Сейму,

там розстріляли. Але він виявився лише пораненим, був людиною міцною і дійшов до села Ігорівка. Знову хтось видав, його схопили і порубали шаблями. Рідні хотіли поховати його на кладовищі, але багатії не дозволили.

Три дні не могли віддати тіло Оврама Федоровича землі. Вночі Чуенка поховали на сільському цвинтарі. На жаль, цей цвинтар при радянській владі був розораний.

Домна Гордіївна Чуенко, дружина Чуенка, розповідала, що Оврам Федорович служив у царській армії. Коли приїздив у відпустку, співав у церковному хорі. Слухати його спів збиралося все село. Він мав чудовий голос, добре танцював: за те його не відпускали з війська.

На світлині зображений Оврам Федорович зі своєю дружиною Домною Гордіївною та маленькою донькою Ганною. В них було п'ятеро дітей. Фото зроблено 1914 року в Балакліє під час поїздки Домни Гордіївни на побачення з чоловіком. Із спогадів дружини і його дітей, Оврам Федорович любив співати українську народну пісню "Ой поля, ви, поля, ви, широкі поля".

А на етіх полях урожаю нема.

*Тільки виросла одна кучерява верба,
А под етой вербой солдат вбитий лежав.*

*Он убит не совсем – тяжело ранений був.
Голова у нього вся порубленая.*

*Голова у нього вся порубленая,
Біла грудь у нього вся посеченая.*

*На груді у нього яркий хрест золотой,
А в ногах у нього стояв конь вороной.*

*– Ох, ти конь, ти, мой конь, ой, товариш ти мой,
Ой, біжиш ти, мой конь, на Вкраїну домой.*

*Та не сказивай, конь, що я вбитий лежу,
А скажи ж ти, мой конь, що женатий хожу.*

*Оженіла меня пуля бистрая,
А звінчала меня сабля острая.*

*А бояри ж були – всі снаряди були,
А нівеста була – мать сирая земля [2].*

На початку вересня 1919 року Буринь захопили денікінці. Згідно з мемуарами учасників цих подій, єдиним і регулярним повстанським формуванням у цій місцевості, на яке звертала увагу Добровольча армія, були підрозділи Повстанської селянської армії Н.І. Махна. Багато селян ішли в загони месників і боролися з денікінцями та махновцями.

Із числа селян в с. Михайлівка був організований загін в кількості 30 чоловік. Але він не пов'язаний з Оврамом Чуенком, бо його на той час уже не було в живих. Скоріше за все, це було типове асоціальне збройне формування з пробільшовицьким забарвленням. У інших місцевостях їх називали "чортовими сотнями". Не виключено, що, знову ж таки, за аналогією з іншими районами області, створення цього загону було ініційоване з Радянської Росії – на виконання рішень I-го Всеукраїнського з'їзду Рад. Денікінці робили наїзд з села Дяківка, а махновці – з Миколаївки.

Зрадники донесли денікінцям про повернення в село Михайлівка матроса Антона Шалака. Матрос від переслідування денікінців сховався. Частина селян із загону були вивезені до річки Сейм і розстріляні. Серед них були вбиті селяни с. Чаша: Арсентій та Кирило Кірієнки.

Найпоширенішою формою селянських заворушень в українському селі в 1932 році були "бабські бунти". "Дела на Украине из рук вон плохи", – писав 11 серпня 1932 року Йосип Сталін у листі до свого соратника Лазаря Кагановича [3].

Наприкінці 1931-1932 років у селян відбирали корів (тоді організувалися колгоспні молочні ферми), і матері, яким нічим було годувати немовлят, почали бунтувати. Є згадки про "баб'ячі бунти", зокрема, в с. Михайлівка Буринського району.

"Непоступливий" голова михайлівського колгоспу Давид Чуєнко репресований за відмову виконання хлібозаготівель у 1932 році й "жіночий бунт", ініціатором якого він був призначений. Давид Чуєнко виявився людиною чесною і порядною, відкрито розповівши людям - чим загрожує план хлібозаготівель. Михайлівка так його і не виконала, за що й була занесена на "чорну дошку" [4].

"В Михайлівці (Буринського району) головою колгоспу обрали Давида Чуенка. Він був партійний, сам з Вигаровки (с. Ігоревка Клепальської с/р Буринського району) і приходився зятем Дмитру Сахненку. Людина була грамотна і совісна. В 1932 році з району прислали дуже великі плани по хлібозаготівлі. Давид зібрав усіх людей і розповів, що вимагають здати стільки хліба, що ні скотині, ні людям не залишиться – нехай самі вирішують: здавати чи ні. Свої ж комуністи і донесли в район, як потім і при гітлерівцях доносили.

Давида й інших селян запросили в сільраду і заодно арештували. А на слідуючий день жінки не пішли на роботу, а вимагали випустити арештованих і заплатити по трудовням як положено за роботу. Був суд. Хтось втік в інші села і на Курщину – в 33-му там тільки і можна було розжитися хлібом. Але багатьох посадили. Який термін дали – не знаю. Мабуть, великий – до початку війни повернулося небагато" [5].

Джерела

1. Села Буринщини: Михайлівка. – Газета "Рідний край". – 21 січня 2015 р. – № 6. – С. 3.
2. Гагін В.І. Відомості про Оврама Чуенка записані з розповідей його дружини Домни Гордіївни Чуенко.
3. kobzar.at.ua/news/opir_seljan_kolektivizaciji_ta
4. Бабський бунт в Михайлівці. Михайлівці // Р.Конквест. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. – Київ: Либідь, 1993. – С. 256.
5. Із розповіді Москаленко Марії Стефанівни, 1911 р.н., с. Клепали Буринського району.

ХТО МИ – ТРЕБА ЗНАТИ?

Світлини з історії Бурині 70–80-х років минулого сторіччя. Якою б вона не була, але це наша історія.

м.Буринь, вул. Першотравнева, 1967 рік

Вхід у міський парк відпочинку, м. Буринь

Центральна площа м. Буринь

Приміщення старої сироварні Вечоркіна

Старовинне приміщення Вечоркіна. В ньому розташовувався районний суд

Нові будівлі мешканців міста Буринь

ГАННА САМОЙЛЕНКО: З ПІСНЕЮ У СЕРЦІ

У мальовничому селі Успенка, що на Буринщині, мешкає проста сільська жінка Ганна Самойленко. Її доля сповнена повсякденними сімейними турботами, робочими проблемами, клопотами по господарству.

Після закінчення школи навчалася у Сумському культурно-просвітньому училищі, бо ще з раннього віку дуже гарно співала. Маленькою дівчинкою брала участь не лише у шкільних концертах, а й виступала у будинку культури, зачаровуючи всіх своїм голосом.

Її неабиякі здібності помітили і в училищі. Тож, коли здобула там освіту, Ганні запропонували співати у славетному Національному заслуженому академічному народному хорі України ім. Верьовки.

Але так склалося, що вона вийшла заміж і повністю присвятила себе рідному селу. Та українська пісня назавжди поселилася в її серці. Щедрівки, колядки, як і вся новорічна чарівність, особливо близькі Ганні. Завдяки таким жінкам, надійно тримається українське народне мистецтво, національна культура і вся країна.

Ганна Іванівна вважає себе щасливою, адже має чудову доньку Марину і прекрасну внучечку Анастасійку, які теж дуже люблять її неперевершений спів, від якого душа завмирає і який хочеться слухати ще і ще...

Джерела

Газета "Рідний край". – 10 січня 2015 р. – № 2–3 (10671–10672).

ІГОРЕВЕ СЕЛЬЧЕ (СІЛЬЦЕ) – ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТКА БУРИНЩИНИ

Не одна легенда ходить поміж людьми про Ігореве селче (сільце). Повноцінне і всебічне вивчення сучасної усної традиції допомагає поглибити достовірні відомості про події та героїв, геніально відображених у пам'ятці XII сторіччя "Слові о полку Ігоревім". Човен науковців також плаває у вирі історії та легенд про Ігореве селче. Та все ж, загляньмо в історію.

Путивль згадується вперше у Іпатіївському літописі під 1146 рік у зв'язку з міжусобною війною новгород-сіверських князів Святослава та Ігоря Ольговичів із чернігівськими князями Володимиром та Ізяславом Давидовичами. В цей час згадується Ігореве селче (сільце) на околицях м. Путивль.

"У 1146 році найбільшими містами Посем'я були: Путивль з прилеглою Ігорівкою" ... [1].

Князь Ігор.

Графіка Миколи Бондаренка

Городище багатошарове,

с. Ігорівка Буринського району Сумської області. Вид з півдня

У літописах під 1146 рік є описи дворів князів новгород-сіверського Святослава Ольговича в Путивлі і Ігоря Святославовича в с. Ігорівка поблизу м. Путивль.

Відлуння давніх переказів та історичних фактів свідчать про те, що Ігорівка була важливою історичною базою сіверських князів. "Ігоріве селче" (сільце) згадується в Іпатіївському літописі,

куди дані про Ігорівку потрапили з Чернігівсько-Сіверських літописних джерел [2].

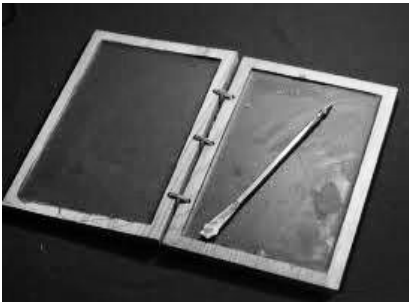
"Добре влаштований" двір князя Ігоря, брата Святослава, досить детально зображується у тому ж літописі: "поидоста на Ігорево село, идеже бяше влаштував двір добре; бе ж ту готовизнины багато і в бретьяницех і в погребах вина і медове і, що тяжкого товару до всякого заліза і до міді, не тягли бяхуть від безлічі всього того вивозити. Давидовичи ж повелеста имати на вози собі і виттям і потім повелеста зажечи двір і церкву Святого Георгія і тік його, в ньому ж бе стогів 9 сот". Ці двори, звичайно, виникли не на початку XII сторіччя, а значно раніше [3].

Християнське ім'я Ігоря Ольговича – Георгій. Церква Святого Георгія, скоріше за все, була споруджена або опікувана Ігорем. Перша церква в пам'ять про Георгія Побідоносця побудована на батьківщині Святого Георгія у місті Бейрут (в давнину Білить).

Окремі дослідники пов'язують Ігореве сельче і церкву Святого Георгія з околицями Новгород-Сіверського. "За легендами, новгород-северці пов'язують з Ігорем Святославичем приміські села Горбове і Комань. Перше – ототожнюється з Ігоревім сельчем, а в другому – розташовують Ігореві стайні. За іншою версією, вони були в хуторі Путивську, де перебував його маєток. І чого б плакала Ярославна в тому хуторі Путивську?" [4]. Проте в офіційній історії цих двох сіл – про це не пишуть.

"Ігорево сільце (Ігорево селче), яке вважається підсобним господарством путивльського князя Ігоря, швидше за все, знаходилося на території нинішнього с. Ігорівка Буринського району. Під час міжусобиць чернігівські князі Давидовичі в 1146 році пограбували Ігореве сільце і спалили двір, церкву Святого Георгія і 900 стогів сіна.

У 1983 році городище Ігорівка (Вигореве) досліджувалося О. Сухобоковим. Були знайдені замок і ключ від іншого замку, прикраси, стилос – паличка для письма на бересті" [5].

Звідки походять назви городища Вигореве та нинішнього села Ігорівка? Назва – "Вигорево городище" згадується з найбільш ранніх джерел та існує до радянського часу. Про те, що це споконвічні землі Буринщини, писав П.М. Попов:

"Землі від "угіддя" Миколаївського і Клепальського городища

грамотами 1620 року дано було духовенству Путивльської Іллінської церкви. Про час заселення українцями цих земель невідомо. В усякому разі його треба було віднести до давнього часу [6].

У Путивльській писцевій книзі 1628 року згадується Вигореве городище. Вказана порожня земля на місці Вигорева городища: "100 чети (чет – 40 сажень в довжину і 30 в ширину) в полі, а у дво за того ж" [7].

Коли Вигореве городище найменувалось "деревнею Вигорівкою" – сказати важко. У Путивльських переписних книгах є згадка, що "деревня Вигорівка" утворилася десь у другій половині XVII сторіччя, коли туди переселилося кілька черкаських сімей із "деревні Борині".

На Кресленіку околиць м. Путивля 1690-х років вже згадується земля пустки Вигореве городище, "деревня Вигоревка" і "деревні Борині" [8]. Напевне, черкаси назвали "деревню" Вигорівкою.

Можливо, раніше, як це значиться в літописах, місцевість Вигореве городище називалась Ігореве сільце. Як відомо з Іпатіївського літопису, під час міжусобиць чернігівські князі Давидовичі пограбували і спалили Ігореве сільце. На час складання переписної книги 1628 року це вже було пусте городище.

Писарі нерідко самі тлумачили найменування місцевостей і замість Ігореве сільце могли написати Вигорівське (оскільки Ігоріве сільце на той час вже не існувало: раніше згоріло). Назву "деревні Вигорівка" могли дати нові переселенці – черкаси – за назвою городища, що залишилось від Ігорєвого сільця.

У різних джерелах до 1916 року значилося: то село Вигорівка, то Вигореве городище. І лише в радянські часи відновлена історична назва села Ігорівка, що підтверджена археологічними розкопками Ігорєвого городища в Буринському районі О. Сухобоким.

Воно відкрите в 1981 році розвідзагоном Лівобережної слов'янсько-руської експедиції, а протягом 1982–1983 років велися розкопки, в результаті яких виявлено значну кількість цікавих матеріалів. На думку дослідника, городище біля с. Ігорівка в давнину входило до округи давньоруського Путивля й, вірогідно, належало легендарному князю Ігорю [9].

Ігореве городище є історичною пам'яткою і охороняється Законом України. У 1994 році на місці городища встановлений пам'ятний знак, що відзначає пам'ятку VI–III ст. до н.е. та XI–XIII ст. н.е.

Джерела

1. Сенаторский Н.К. Истории заселения северо-западного района Курского края // Известия Курского губ. о-ва краеведения. 1927. № 4; Мавродин В.В. Очерки истории Левобережной Украины (с древнейших времен до второй половины XIV века). – Л.: Изд-во ЛГУ, 1940.
2. Руський літопис за Іпатіївським списком. – С. 333. 344, 356, 970.
3. Ипатьевская летопись. – С. 24, 26, 54.
4. Записали Т.В. Куземська і Н.В. Богута в 1983 р. від Ц.В. Філіпенко, 42 р.
5. elcomart.com/show/280266.html.
6. Попов П.М. Діалектологічні спостереження на північно-східному кордоні України // Записки історико-філологічного відділу УАН, кн. 5-8. – 1926 р. – С. 410–421.
7. РГАДА, ф. 1209, кн. 10553, л. 441 об.
8. РДАДА, фонд 1209, опис 77 Рильск, одиниця зберігання 30/65, аркуш б/н.
9. Білинська Л., Плаксина О. Корифей української археології // Місто Ярославни. – 2012 р. – №5 (130).
10. <http://kartin.net/painters/vasilkovskii-sergei-ivanovich>.

БУРИНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІСЛЯ МОНГОЛО-ТАТАРСЬКОЇ НАВАЛИ

У 1243 році з утворенням монгольської держави Золота Орда територія сучасної Слобожанщини стала її складовою частиною. У той же час північно-західна частина регіону – межиріччя Ворскли і Псла – залишалася російсько-ординським пограниччям, в якому ординська адміністрація виділила особливу буферну зону. Вона отримала назву "Ахматові слободи" і простяглася вздовж цього кордону до Курська (Ахмат – "правитель пограничної області").

Своєрідність пограниччя полягала в тому, що тут проживало відносно багато слов'янського населення. Основну частину населення сучасної Слобожанщини продовжували складати половці, які асимілювали нечисленних монголів і передали їм свою мову. Тут продовжували жити бродники, які стали в майбутньому, на думку деяких істориків, основою слобідського козацтва. "Бродники – різного роду "вільні", "гулящі" люди, які оселилися на цих місцях" [1]. За М. Гумільовим, низовські козаки – предки бродників, які у свою чергу – нащадки православних хозар, походження запорізьких і слободських козаків – вважається, що пішли від хрещених половців.

Частково збереглися нащадки аланів, болгар та інших аборигенів краю. Алани – кочові племена скіфо-сарматського походження. В писемних джерелах згадуються в I–IV сторіччях. У середині XIV сторіччя ці землі були захоплені Великим князівством Литовським. З 1569 року – під владою Речі Посполитої.

У 1283 році баскак Ахмат заснував на землях Воргольського і Липовицького князівств дві слободи (але вже за кордоном Русі), жителі яких, користуючись його заступництвом, грабували навколишні села, вбивали людей. В ці слободи збіглася така кількість росіян, що курські князі Олег і Владислав побоюлися зовсім позбутися підданих. "Слобода" – на той час мала "офшорне" наповнення терміна.

"В Путивльских писцевых книгах 1628 – 1629 г.г. значится: "Межа укольному бортному ухोजью Липитскому, что за рекою Семью в поместье за Гаврилом Дашковым Кривопишиным з братьею и с тем, что порозжей Ивановской жеребей Офонасьева сына Дашкова от болота Исухи к устью Конотопа да вверх Коно-топами правая сторона на поружной Никольской бортной ухोजей по Никольской ложок. Да ложком по верховья. А от верховья прямо через полепо Конетцкую дорогу" [2].

На підставі цього опису слободу в Липовицькому, вірогідно, слід ототожнювати з територією поблизу сучасних сіл: Слобода, Леонтіївка (Буринський район), що розташовані на березі старого русла р. Єзуч

Історичні події та факти свідчать: "Територія Ахматових слобід (Воргольське і Липовецьке князівства) може співпадати з бортними угіддями липовецькими і простягатись за його межі до давньоруського городища в с. Самбір (Конотопщина) і далі до сучасного міста Буринь.

Розташування Ахматової слободи (баскак Ахмат був збирачем податі у двох князівствах) поблизу сіл Слобода (Буринський район), Нова Слобода (Путивльський район) на одній з приток р. Сейм давало можливість річками переправляти данину до Курська.

Дорога між Слободами проходила через р. Сейм по броду влітку. Це було зручно, бо річка проходила через все князівство і могла бути транспортним зв'язком.

13 січня 1284 року військо хана Ногая спустошило більшість населених пунктів на території Липовецького і Воргольського князівств, багато людей забрало в полон [3].

Згідно з П.Г. Клепатським, мешканці Ахматових слобід – не черкаси, а русичі й монголо-татари. Значна частина цих осад – це русичі-куряни.

У 60-х роках XX сторіччя розкопано два городища (Бесединське і Лебяже) під Курськом: обидва городища – вірогідно, рештки Ахматових слобід. На першому виявлено місто Київської Русі.

Про територію Ахматових слобід, зокрема, Липовецького князівства, йшлося в дослідженні “Щодо питання походження сучасного міста Буринь”. В цьому описі подаються більш глибокі джерельні відомості.

Джерело

1. Князький І. О. Бродники // Православная энциклопедия. Том VI. – М.: Церковно-научный центр “Православная энциклопедия”, 2003. – С. 258-259.

2. РГАДА, ф. 1209, кн. 10553, л. 441 об.

3. ПСРЛ: Летопись по Воскресенскому списку. – СПб, 1856. – Т. VII. – С. 176; Лисий І.А. Звіт про обстеження курганів, городищ і оборонних валів Конотопщини, 1975 р. (НА ІА НАН України. – ф.о. 1975/61; Бувин А.И. Где находились города Липецк и Воргол, а также другие места, упоминаемые в летописях под 1283–1284 г.г. // Труды археологического съезда в Киеве 1899 г. – ТП. – М, 1902. – С. 271.

ГВИНТОВЕ – ОДНЕ З НАЙДАВНІШИХ ПОСЕЛЕНЬ БУРИНЩИНИ

Гвинтове знаходиться на березі річки Гвинтівка, вище за течією на відстані в 2,5 км розташоване село Анютино (Конотопський район), нижче за течією на відстані в 1,5 км – село Нечаївка, на відстані в 1 км – село Коновалово. Біля села великий масив іригаційних каналів. На околиці села Гвинтове виявлено поселення бронзового, раннього залізного віку і розвинутого середньовіччя.

Згідно з архівними джерелами, село згадується в першій половині XVII сторіччя. "За тими же писцовими 136-го (1627/28) і 137-го (1628/29) років книгами написано за попом і дияконом Микільської церкви замість руки бортної ухोजей без міри по обидва боки річки Семи і на Конотопах з обох сторін з лісом і з усіма угіддями, так сіножать і рибну ловлю, сіна ж у тих бортних ухोजіях 380 полукіпків, ріллі 10 чвертей, та на річці Семи 3 десятини. І по грамотам 146-го (1637/38) і 163-го (1654/55) років велено попу і дияконові у тому ухोजей на Гвинтовой і на протоці Прудках для приїзду двори собі побудувати, а на річці Семи млин. Потім на прохання поміщиків Селитренникових розмежовані по 198-му (1689/90) році їх дачі Красенска сінажать з попами біля Верзанського болота з невідомим длинника, якій домерять попи не допустили. І в тому межуванні означає, що по іншу сторону Верзанської болотини поселено попами село Гвинтова" [1].

До Гвинтівської сільської ради відносяться села: Гвинтове, Нечаївка, Коновалове, Шевченкове. Стародавні назви вулиць села Гвинтове: Задеряківка, Тарабаровка, Козиновка, Тараканець, Заглубівка, Загребелька, Спіншнова, Низова, Гора, Басалувщина, Драний. Новоселовка, х. Черв'яків. В селі Нечаївка вулиці: Піщана, Росія, Кобрик, Курган. Болота: Верзанське болото. Ліси: Охрімівський ліс. Річки: Сейм, Гвинтівка.

Походження назви села. Попередниками слов'ян, як впливає з даних словника й топонімії, були кельти (норці, волохи, волхви). Кельти – це одне із загадкових племен. Є кельтський слід у топонімії Дніпрового Лівобережжя. Це добре простежується на частині назв річок і поселень Буринщини, що межують з Конотопщиною.

Як пише К.М. Тищенко: "Добре виявляються представлені кельтські теофорні назви, тобто такі, що несуть у своїй основі імена давніх кельтських язичницьких божеств: Єзуса, Кукула, Тараніса. У безпосередніх околицях Конотопа зосереджені кельтські топоніми річок Єзус (Езуч) та Кукулка. Єзус (Aesus)- божество кельтів, культ якого відзначався особливою жорстокістю. Кукол – букваль-

но "той, що в капюшоні" – це божество царства мертвих. На Конотопщині є залізнична станція "Куколка", вона перекладена з російської і стала "Лялечка". На захід від річки Єзуч протікає річка з дивною як для сучасника назвою Гвинтівка з селом Гвинтове, назви яких нагадують ім'я кельтського бога вітру Гвінтія. Виглядає не випадковим, що всі п'ять географічних об'єктів з імовірно кельтськими назвами скупчені на невеликій території – Єзуч, Куколка і Гвинтівка впадають у Сейм, біля якого розташоване й село Таранське, а на Гвинтівці – Гвинтове". Далі К.М. Тищенко пише: "Ім'я жорсткого кельтського Єзуса (Aesus, Esus) представлене, очевидно, в основах кількох гідронімів на із, - іс... Можливо, і річка Єзуч під Конотопом, до якої входить річка з іншою геофорною кельтською назвою Гвинтівка (Gwintios "Вінтії", бог вітру) внапрочуд добре збереженим і рідкісним серед географічних назв України початковим кельтським gw -, а на ній - с. Гвинтове" [2].

Через звивисту форму річки серед людей село назвали "деревня Винтовая", а пізніше – село Гвинтове. Був період, коли село називалося Красень, це десь у 1800–1850 роках. Але остаточна назва закріпилася і залишилася – Гвинтове.

Перші поселенці могли бути виходцями з Черкащини та з ближніх суміжних країв Росії – з Брянщини та Курщини. Мова селян стала змішаною. З України прийшли селяни з прізвищами Прохоренко, Леоненко, Козленко, Глобенко, Луценко, Нечипоренко, Назаренко і т.п. З Росії – Козлов, Синяков, Трофімцов, Міхеєв, Ткачов, Шаповалов і т.п.

Місцевість села Гвинтове в давнину була рідко заселеною, а живописною, красивою.. Найближчим містом був Путивль. Росіяни цей край називали "Дикое Поле".

Орієнтовно у 1627 році на "Винтовом ручьє" путивльські священики спорудили однокам'яний водяний млин з містком. Це гам, де річечка Гвинтова найближче підходить до вулиці Дранівської.

Село Гвинтове створювалося з північної сторони відносно річки. Першими житлами були землянки та наземні хати з лісяними стінами і стелями, обмазані шаром глини. Пізніше стали будувати хати-глинянки, а ще пізніше – дерев'яні.

Густий і древній ліс підходив близько до села. Виникла перша вулиця Горова, а потім Спіншньова і Низова. На церковні богослужіння селяни ходили до Путивля, який був за 15 км.

Природні умови для поселенців – сприятливі. Навколо чорноземні ґрунти, річка протікає через село. Довжина річки Гвинтова 11 км. Бере вона початок у Конотопському районі з Грузчанського болота, впадає у Сейм. З південного сходу до села підходить

Верзанське болото, а з півночі – Красненська сіножать. До села підходять випаси і сінокоси.

У 1861 р. землі з південної сторони від села належали поміщику Віктору Платоновичу Степанову – статському раднику, кавалеру і майору. Після його смерті все його багатство – землі, маєток прийняла його малолітня донька, маєток знаходився там, де тепер село Степанівка. Селянам, які жили на землях молоді поміщиці, дозволялося безкоштовно добувати торф у Верзанському болоті. Красненська сіножать належала поміщикам Селітренниковим, потім перейшла до рук Щетиніна, Щербініна та Булгакова.

Були ще поміщики: Маркови, Воропанов, Костянтинов і Єфремов. І тепер північна половина Шевченківського лісу називається Охримовським. Основне заняття селян – рослинництво, тваринництво, ткацтво. В 1905 році було розгромлено поміщицьку економію та лавку бакалійника. 16 учасників засуджені до каторжних робіт.

У російсько-японській війні 1905 року брав участь житель села Купрійов Захар Якович 1887 року народження. Він був зв'язковим і воював на суші. Другим був моряк Купрійов Степан Павлович. Російську ескадру було розбито і тільки корабель Купрійова С.П. повернувся в Росію.

Останнім поміщиком був Левоній Череп. Нашому землякові Бойку Михайлу Ягоровичу довелося служити в полку, який перейшов на бік більшовиків. Декілька днів Бойко М.Я. був вартовим у Смольному і часто бачив В.І. Леніна.

У післяреволюційний період селяни отримали землі, робітники працювали на державних заводах і фабриках.

У перший день війни 1941–1945 років на фронт пішли Капустін Микола та Гнідін Прокіп на "полоторці". По Гвинтівській сільській раді було призвано 752 чоловіки. Загинуло 406 чоловік. У селі було троє партизан партизанського з'єднання С.А. Ковпака: Нечипоренко І.О., Гавриленко М.І., Лелюшкіна М.М. Найстаршим солдатом був Білокоз Микита Андрійович 1892 року народження., а наймолодшим – Голосний Василь Васильович 1927 року народження.

Переважна більшість загиблих – рядові, проте були серед них і офіцери: ст. лейтенант Коновалов Леонтій Йосипович, зам. ком. батальону Леоненко Захар Олександрович, Ткачов Іван Михайлович. Повернулися з фронту інвалідами війни Леоненко Пилип Захарович, Солом'яник Микита Михайлович, Мозговий Яків Павлович, Примаченко Ілля Михайлович, Голубцов Микола Федорович.

Окупація села гітлерівцями тривала з 3 вересня 1941 року по 8 вересня 1943 року. Відступаючи, німці спалили 52 хати.

Учасники штурму Берліна: Шудра Іван Григорович, Голубцов Сергій Йосипович, Зайцев Панас Микитович, Білокоз Олексій Михайлович, Шаповалов Павло Борисович.

До війни колгосп мав назву "Імені Петровського", після – "Вперед до комунізму", "Нива". У 1985 році у колгоспі було всього 6759 га земель, з них: рілля – 3187 га, сіножаті 886 га, пасовища – 1562 га, сад – 72 га, ліс – 154 га, ставки – 28 га, болото – 214 га, водосховище – 72 га, присадибні ділянки – 365 га, інші угіддя – 291 га.

На початок війни в селі було 688 дворів і 2959 жителів. Станом на 01.01.2015 року в Гвинтовому 238 дворів і 503 жителі, в селі Швченкове – 1 двір, 3 жителі, в селі Коновалове – 33 двори, 38 жителів, в селі Нечаївка ~ 74 двори, 119 жителів.

Перша Введенська церква побудована у Гвинтовому в 1905 році. До неї ходили близько 2274 прихожан з Нечаївки, хуторів Анютин та Улянин (нині Коновалове). Церкву у 1971 році було продано на будинки селянам. На сьогодні діє молільний будинок.

Перша в селі школа з'явилася десь у 1900 році. Побудована за клопотанням сільського писаря Романа Синякова. Це була красива двокласна споруда, яка збереглася до 1970 року. На її місці побудовано нову школу на 13 класних кімнат. У 1955 році школа набула статусу середньої. З її стін вийшло 1200 випускників. У 2014 році в школі навчалось 57 учнів і працювало 12 вчителів. Школа випустила 12 золотих та 16 срібних медалістів.

У 1959-му році було побудовано цегельний завод, який діяв 30 років. У 1975 році здійснено осушування Верзанського болота. Впродовж 1945–1960 років проводилося добування торфу.

Село пишається своїми мешканцями. Серед них учасники освоєння цілини: Козленко І.К., Гнідін І.П., Прохоренко І.Я., Єрьомін С.І., Глобенко М.Л., Солом'яник С.П., Павленко О.Д., Вернидуб, Козленко А.Л. Гапонов В.О., Толкачов В.І., Купрійов І.М., Голубцов В.І.; воїни-афганці І.С., Козлов В.О., Толкачов О.Г., Трофімцов М.М., Трофімцов В.В., Голубцов М.М., Голубцов В.С.; ліквідатори аварії на ЧАЕС: Нечипоренко Г.М., Фролов М.І., Голубцов О.І., Солом'яник І.С.; учасники ядерних випробувань: Шаповалов М.А., Солом'яник І.С. Всі землі селяни віддають в оренду, переважна більшість із них займається тваринництвом.

Джерела

1. РДАДА, архівна довідка від 14.11.2013 року № 849.
2. Гагін В. Народні топоніми Буринщини // Сіверянський літопис. – 2012. – № 3–4. – С.193.
3. Історія міст і сіл УРСР. Сумська область // Головна редакція УРЕ. – 1973 р. – С.174; Леоненко Іван, Гвинтовому – 325 років // Рідний край. – 15 січня 2014 року. – № 3 (10571).

ВКЛОНІМОСЯ, ОНУКИ, ДІДАМ НАШИМ

***Вклонімося і нині нашим дідам,
захисникам, рятівникам землі.
Вони до того, великого дня ПЕРЕМОГИ
йшли на колінах, іноді повзли.***

Поступово, з середини 1970-х років, з приходом у соціальне життя вже трьох поколінь, котрі не воювали, масове уявлення про війну 1941–1945 років – далека історія. Державний апарат застосовували для того, щоб у систематичний спосіб позбавляти громадян їхньої пам'яті. Однак подвиг Героїв війни завжди буде прикладом для виховання в наших співвітчизників, насамперед молоді, благородства та любові до Батьківщини.

Уже в перші місяці війни до початку окупації Буринщини до армії було призвано 7089 чоловік, а в цілому за роки війни було мобілізовано понад 14 тисяч воїнів, серед них 52 жінки.

"На превеликий жаль, не повернулися до своїх домівок 7289 воїнів-земляків, з них 4165 пропали безвісти. Фашистське ярмо на Буринщині висіло над людьми з 20 вересня 1941 року по до 8 вересня 1943 року. За цей час було замордовано і розстріляно 1557 мирних жителів, на рабство до Німеччини вивезено 3980 осіб. У боях за звільнення Буринського району загинуло 1274 воїнів-визволителів.

За виявлену мужність та відвагу 3497 воїнів-буринців нагороджено орденами і медалями, а Івану Прасолову, Федору Факу, Олексію Осадчому, Гаю Головенському, Павлу Романенку, Андрію Гетьману присвоєно високе почесне звання Героя Радянського Союзу" [1].

У рік 70-річчя Великої Перемоги схилиємо голови перед пам'яттю загиблих воїнів-визволителів. На території кожної сільської ради району споруджено 44 пам'ятники воїнам, загиблим в роки Великої Вітчизняної війни. Плине час. Поступово села Буринщини зникають з лиця землі. Все далі відносяться події 1941–1945 років, все менше стає визволителів.

Протягом багатьох віків живуть в селі Нечаївка (назва якого скоріше всього походить від прізвища), залишки древніх сіверян - "горюни". Переселилися вони з території Чернігівщини, Брянщини та Білорусії. Тяжкі часи пережили люди цього села під час Другої світової війни. В післявоєнний період відбудували народне господарство.

*Пам'ятник загиблим воїнам
односельчанам та при звільненні
села Нечаївка в роки Великої
Вітчизняної війни.
Споруджений в 1957 році.
Фото Миколи Верповського*

На жаль, в наші дні втрачається етнографічна унікальність цієї місцевості. Якщо на 01.01.1962 року в с. Нечаївка проживало 1434 осіб, то на 01.01.2015 року – 110 осіб, 74 двори.

Та на цій землі і нині стоїть одиноко біля безлюдної автобусної зупинки пам'ятник загиблим воїнам-односельчанам та при звільненні села Нечаївка в роки Великої Вітчизняної війни. Він споруджений в 1957 році і нагадує, що у вересні 1943 року село Нечаївка було визволене від німецько-фашистських загарбників. "В боях загинуло 19 радянських воїнів. З них встановлені прізвиська 11 загиблих. Ці воїни з 248-ї окремої курсантської стрілецької бригади 60-ї армії, які загинули під час звільнення села 4 вересня 1943 року та п'ять

солдатів померли від ран з 5 по 15 вересня 1943 року у дислокованих тут шпиталях" [2].

Джерело

1. Історія міст і сіл УРСР. Сумська область // Головна редакція УРЕ, 1973 р. С.164 - 178.
2. ЦАМО РФ, ф. 417, оп.10597, спр. 75, арк.8; ф. 2054, оп. 2, спр.3, кор.8554, арк. 6,7, 44-46. Список безповоротних втрат 248-ї ОКСБр.

ВИСТАВКА ДЕКОРАТИВНО-ВЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА СІМ'І БІЗЮКІВ

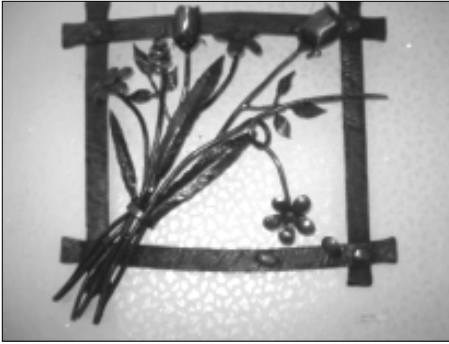
Місцева майстриня Тетяна Бізюк разом із чоловіком Віталієм представила в методичному центрі мережі Буринських бібліотек (м. Буринь) серію своїх робіт декоративно-вжиткового мистецтва: товчене кольорове скло, клеї, лаки.

Віталій та Тетяна – уродженці Рівненщини, але уже понад два роки мешкають в Бурині.

Тетяна народилася в селі Біла криниця, що за 6 км від Рівного. Малювати почала з дитинства. Її батько – професійний художник-вітражист Плетьонка Григорій Якович. Він завжди хотів, аби донька стала художницею. Вона навіть деякий час навчалася у художній школі, але так склалася доля, що не закінчила її. Здобула економічну освіту, та з роками повернулася до мистецтва.

Опанувала незвичну техніку живопису – "висипання вітражним склом". Сам про-

цес створення картин складний, адже це – робота зі скляними крихтами, що висипаються на малюнок. Вітражне скло потрібно спочатку подрібнити до пилку. А потім за допомогою клею та лаків висипати на малюнок.

З кожним роком роботи мисткині стають дедалі більш вражаючими. Вона у постійному пошуку, русі, відкрита до

нових ідей. Але попри все, у своїх роботах залишається собою, надаючи перевагу жанру абстрактного мистецтва.

Віталій - професійний коваль художньої ковки. Народився в Острозькому районі. До своєї мрії стати ковалем-художником йшов багато років. І це йому вдалося.

Загальну увагу присутніх привернула його кована робота "Для тебе". Завдяки вмілим рукам майстра з'явився шедевр мистецтва, заряджений почуттям бачення краси.

Подружжя Бізюків свої роботи щороку демонструє на щорічному фольклорно-етнографічному фестивалі "Музейні гостини" в Рівному, мистецьких виставках та святах.

Присутній на відкритті виставки начальник управління культури і туризму Буринської РДА Микола Дишковець у своєму вітальному виступі зауважив, що представлені на виставці роботи

заслужують на увагу. На відкриття виставки завітали представники творчої інтелігенції Буринщини, котрі із захопленням знайомились з роботами митців.

Значення творів декоративно-вжиткового мистецтва для формування художнього смаку обумовлюється тим, що в них специфічно переломлюються виразні засоби інших видів зображувального мистецтва – живопису, графіки, скульптури, архітектури. Краса творів Тетяни Бізюк досягається завдяки декоративності вираження змісту та художньої образності твору.

Глядачі зрозуміли і оцінили стильову єдність предмету, відчували зв'язок декоративного мистецтва з естетичними вимогами часу, що відображено в творі. В своєму виступі майстриня допомогла зрозуміти художній задум творів, пояснити основні принципи декоративно-вжиткового мистецтва, яке виявляється поперше в необхідності взаємозв'язку форми предмету з його функціональним призначенням, по-друге, у співвідношенні форми та матеріалу, і по-третє – форми та прикрас. Твори виконані з товченого кольорового скла, клеїв, лаків.

Крім майстрів декоративно-вжиткового мистецтва, вони – аматори художньої творчості. В складі квартету вони чудово виконують українські і пісні.

ГУРТ "БЛАГОВІСТ" СТАВ НЕВІД'ЄМНОЮ СКЛАДОВОЮ КУЛЬТУРИ БУРИНЦІНИ

Все більшої популярності серед буринців набуває ансамбль "Благовіст", якому цього року виповнюється 5 років творчої діяльності. Гарний смак, вишуканість, оригінальна культура співу – характерні риси виконавської манери колективу.

Про історію створення гурту розповів Микола Хрокало: "Колектив вирішили заснувати в 2010 році. Тоді я познайомився з Сергієм Гарбузом, головою районної молодіжної організації "Потенціал" (і хорошим музикантом). Разом ми співали на благодійних концертах, акціях, по школах району в рамках програми "Молодь за здоровий спосіб життя".

У 2012 році до нас приєдналося подружжя Віталія і Тетяни Бізюків (з Тетяною ми співали ще раніше, коли навчалися в Духовній семінарії), саме тоді і вирішили назвати наш гурт "Благовіст". Назвали так, бо бажаємо своїм співом дарувати людям радість, надію, пробуджувати духовність, закликати до моральності.

Всі учасники гурту є людьми, що вірять в Бога, тому і репертуар підбираємо з великим акцентом на духовну сферу життя людей. Поважаючи культуру і історію рідного краю, включаємо до репертуару деякі народ-

ні пісні. Враховуючи специфіку репертуару, в основному виступаємо в християнських євангельських церквах області, деколи в тюрмах, в територіальних центрах для інвалідів, на деяких благодійних акціях".

Віднедавна гурт "Благовіст" бере участь у деяких концертах Буринського районного Будинку культури. Буринці сприймають самотність їх виступів дуже тепло, не шкодуючи щедрих оплесків. А в літній час вони залюбки роблять виїзди в села району та області, даруючи позитивні емоції та незабутні враження їхнім жителям.

Цей колектив став невід'ємною складовою культури нашого міста.

ЗМІСТ

1. Про автора	3
2. Передмова	6
3. До читача	10
4. Пам'ятки матеріальної культури Буринщини за даними археологічних та писемних джерел	13
5. Буринщина: вплив зручності географічного положення на заселення краю	31
6. Щодо питання походження сучасного міста Буринь	46
7. Таємниці і невідомі сторінки в історії Буринщини	51
8. Буринь – мальовничий куточок Сумщини	52
9. Буринь: маловідомі факти про храми	53
10. Історія через особистість	55
11. З історії міста Буринь	59
12. Святині наших предків	61
13. Буринь: зруйнована єдина пам'ятка архітектури і культури	63
14. Буринець Миколенко Нечипір Миронович – колишній директор Всенародної бібліотеки України	67
15. Буринщина: селянський повстанський рух в роки громадянської війни	74
16. Хто ми – треба знати?	78
17. Ганна Самойленко: з піснею у серці	83
18. Ігореєв сельче (сільце) – історична пам'ятка Буринщини	84
19. Буринські землі після монголо-татарської навали	88
20. Гвинтове – одне з найдавніших поселень Буринщини	91
21. Вклонімося, онуки, дідам нашим	95
22. Виставка декоративно-вжиткового мистецтва сім'ї Бізюків	97
23. Гурт "Благовіст" став невід'ємною складовою культури Буринщини	101

Віктор Гагін
Нариси історії землі Буринської
(Книга 3)

Історико-публіцистичне видання

Формат 90x64/16. Гарнітура TimesNewRoman. Друк офсетний.
Папір офсетний. Наклад 100 прим.

Підготовлено до друку ПКП «Еллада-S». Свідоцтво ДК № 2834 від 23.04.2007 р.
Тел. (0542) 78-18-25, 78-18-24.

Друк «Видавничий будинок «ЕЛЛАДА».
м. Суми, вул. Кірова, 25/1, оф. 1. Тел.78-14-25, 78-12-99.
Моб.: (095) 313-10-35